

**Jelentés és jelentősségmódosulás. A
παρουσία fogalma a görög- római
világban és Pál apostol leveleiben**

Jelige: PGB123

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. A παρουσία a görög-római világban.....	4
2. 1. A παρουσία eredeti jelentése	4
2. 1. 1. Jelenlét	4
2. 1. 2. Jövetel	5
2. 1. 3. Asztrológia.....	6
2. 1. 4. Anyagi javak	6
2. 1. 5. Összegzés.....	7
3. A παρουσία jelentésének módosulása a hellén korszakban.....	8
4. A παρουσία a Szentírásban.....	14
3. 1. A παρουσία Pál apostol leveleiben	15
3. 2. A παρουσία Pál apostol leveleiben	16
3. 2. 1. Az 1 Tessz parúziaképe	17
3. 2. 2. Az 1-2 Kor parúziaképe	22
3. 2. 3. A Fil parúziaképe	27
3. 2. 4. Kitekintés: a 2 Tessz parúziaképe.....	29
5. Miben más a páli korpusz parúzia-fogalma, mint hellenisztikus παρουσία?	32
6. Konklúzió.....	34
Forrásanyag.....	35
Primér forrásanyag.....	35
Enciklopédiák, lexikonok	36
Vallástörténeti és biblikus irodalom	37
Melléklet	39

1. Bevezetés

A παρουσία, mint fogalom nem az újszövetségi gondolkodás sajátja. A szót eredetileg a minden szakralitást nélkülöző jelenlét kifejezésére használták a görögök a mindennapokban, majd pedig az istenségek és uralkodók látogatásának terminus technicusává vált a hellén korszakban. Az Újszövetséget olvasva viszont azzal szembesülünk, hogy a görög szó addig széles körben ismert és használt jelentése ismét módosul s ezzel együtt a jelentősége is változásokon megy át.

Dolgozatomban azzal foglalkozom, hogy milyen változáson ment át a παρουσία kifejezés a görög- római világban használt értelméhez képest az újszövetségi gondolkodás elemeként. Kutatásom során néhány széles körben ismert ókori szövegtanút tanulmányozok, illetve Pál apostol autentikus leveleit vizsgálva egy olyan újszövetségi szerző írásait is nagyító alá veszem, aki alkotásaiban számos helyen hosszasan értekezik a παρουσία jelentéséről és jelentőségéről egyaránt. Ezen szövegek elemzése és összehasonlítása révén igyekszem feltárni azt, hogy hogyan is értelmeződött újra a παρουσία fogalma, amint az újszövetségi gondolkodás része lett.

2. A παρουσία a görög-római világban

2.1. A παρουσία eredeti jelentése

A παρουσία kifejezést gyakran fordítják Jézus Krisztus újbóli eljövételének, bár egy eredetileg a köznyelvben használt többértelmű görög kifejezésről van szó, mely bekerült később fogalomként az Újszövetségbe,¹ ahol főként között jelenlétnek, jövetelnek, érkezésnek fordítják, ami tulajdonképpen nem is áll annyira távol a kifejezés eredeti, köznyelvben használt jelentésétől, ugyanis hasonló tartalmakat volt hivatott megnevezni görög szövegekben is a παρουσία. A továbbiakban ezen jelentéseit veszem sorba korabeli szövegtanúk részleteit hozva példaként.

2.1.1. Jelenlét

A kifejezést elsődleges értelemben jelenlét kifejezésére használták a görög nyelvben főként személyekre vonatkoztatva. Az egyes jelentéstartalmakra és használatukra korabeli szövegtanúkból, például drámák szövegéből lehet következtetni. Aiszkhülosz Perzsák² című tragédiáját olvasva a dráma 169. sorában találkozhatunk ezzel a kifejezéssel. A szövegkontextusból az derül ki, hogy a szerző a kifejezést jelenlét értelemben használja:³

ὄμμα γάρ δόμων νομίζω δεσπότου **παρουσίαν**.

*A ház fényének forrása a ház urának jelenléte.*⁴

Euripidész Alkésztisz⁵ című tragédiájában a kifejezést a hősnő temetésén résztvevő férfiakra ugyanebben az értelemben használja a szerző mű 606. sorában⁶:

ἀνδρῶν Φεραίων εὐμενῆς **παρουσία**.

*Phérai férfiai jóakaratukból jelen voltak.*⁷

¹ Vö. VORGRIMMLER, HERBERT: *Új teológiai szótár*, Budapest 2006, 504.

² AESCHYLUS: *Persians*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0011> (hozzáférés: 2013. február 8.)

³ Vö. παρουσία, in: LIDDELL, HENRY-GEORGE-SCOTT, ROBERT-JONES, HENRY STUART-MCKENZIE, RODERICK: *The Online Liddell- Scott- Jones Greek- English Lexicon*, Theasurus Linguae Graecae, 2011, 1343, <http://stephanus.tlg.uci.edu/ljsj/#eid=82238&context=lsj&action=from-search> (hozzáférés: 2013. február 8.)

⁴ AESCHYLUS: *Persians*, 159- 175, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0011%3Acard%3D159>

⁵ EURIPIDES: *Alcestis*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0087> (hozzáférés: 2013. február 8.)

⁶ Vö. LIDDELL-SCOTT-JONES-MCKENZIE, 1343.

⁷ EURIPIDES: *Alcestis*, 606- 628, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0087%3Acard%3D606>

Szophoklész is ugyanezt a szót adja hősnője ajkára az Elektra⁸ 948. sorában, amikor a lány kijelenti, hogy egyetlen barát sincs jelen, aki támogathatná⁹:

παρουσίαν μὲν οἶσθα καὶ σύ που φιλῶν.

*magányos jelenlétem, és te, barátom, máshol vagy.*¹⁰

Az idézett helyeken a görög kifejezés egyértelműen személyek jelenlétére vonatkozik, de fontos megjegyezni, hogy a παρουσία tárgy vagy elvont fogalom jelenlétének kifejezésére is használható, ahogyan azt például az Euripidész által írt Hecuba¹¹ 227. sorában használja Odüsszeusz a gondok, bajok jelenvalóságának kifejezésére:¹²

παρουσίαν κακῶν

*a rossz jelenléte.*¹³

Ugyanakkor kiemelném azt is, hogy ez a jelenlét, amelyet a παρουσία kifejez, nem egyszerű jelenlét, hanem mindig következményekkel jár,¹⁴ például a Szophoklész-től fennmaradt dráma, az Elektra esetében ez lenne a főhős számára a baráti támogatás, a jelenlét elmaradása pedig ennek hiányát és a magányt eredményezi.

2. 1. 2. Jövetel

A kifejezés másik alapjelentése a jelenlétet eredményező jövetel folyamata, a megérkezés és az sem ritka, hogy a szó mindkét értelemben előfordul egy szövegen belül, éppen aktuális jelentését ugyanis a szövegkörnyezet határozza meg. Az imént idézett euripidészi tragédia, az Alkésztisz 209. sorában például nem jelenlétként, hanem megérkezésként értelmezendő, amelyet a szolgáló bejelent:¹⁵

ἀλλ' εἶμι καὶ σὴν ἀγγελῶ παρουσίαν:

⁸ SOPHOCLES: *Electra*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3a1999.01.0187> (hozzáférés: 2013. február 8.)

⁹ Vö. LIDDELL–SCOTT–JONES–MCKENZIE, 1343.

¹⁰ SOPHOCLES: *Electra*, 947- 989, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0187%3Acard%3D947>

¹¹ EURIPIDES: *Hecuba*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3a1999.01.0097> (hozzáférés: 2013. február 8.)

¹² Vö. LIDDELL–SCOTT–JONES–MCKENZIE, 1343.

¹³ EURIPIDES: *Hecuba*, 216- 250, <http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0097%3Acard%3D216>

¹⁴ Vö. BRAUMANN, G: παρουσία, in: BROWN, COLIN (ed.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*, vol. 2, G-Pre, 1976, 898.

¹⁵ Vö. LIDDELL–SCOTT–JONES–MCKENZIE, 1343.

*De megyek és bejelentem érkezéset.*¹⁶

Ugyanez a szó jelentése a az Elektra 1104. sorában is, ahol Oresztész megkérdezi, ki jelenti be a megérkezését:¹⁷

ἡμῶν παθεινῆν κοινόπουν **παρουσίαν**

*rég várt érkezésünket.*¹⁸

Szophoklész Elektra című tragédiájában előfordul a szó egy harmadik jelentése is, az elérkező, adódó alkalom a mű 1251-1252. sorában,¹⁹ amikor Oresztész a történetek felidézéséről beszél:

ὅταν **παρουσία** φράζη.

*... amikor az alkalom úgy hozza.*²⁰

2. 1. 3. Asztrológia

Mint azt már említettem, a **παρουσία** egy több jelentéstartalmat hordozó kifejezés. Az eddig felsorolt három jelentésben még nem merül ki az értelme, Vettius Valens, a Kr. e. 2. században alkotó asztrológus munkáiban²¹ például teljesen új, kizárólag az asztrológia területén belül használatos értelmével találkozhatunk. A szerző szövegeiben a kifejezés egy adott bolygó állatövben aktuálisan elfoglalt helyének megnevezésére szolgáló terminus technicusszá válik:²²

*Ugyanígy a jel, amelyben a csillag jelenik meg...*²³

2. 1. 4. Anyagi javak

A **παρουσία** kifejezés egy másodlagos jelentéskört is kapott a görög köznyelvben, amely az eddig felsorolt értelmezési lehetőségektől eltérően az anyagi javakhoz kapcsolódik. Vannak szövegek, ahol a **παρουσία** birtokot, tulajdont jelent, esetleg pénzbeli hozzájárulást, bevételt, katonai hatalmat.²⁴

¹⁶ EURIPIDES: *Alcestis*, 136- 212,

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0087%3Acard%3D136>

¹⁷ Vö. LIDDELL-SCOTT-JONES-MCKENZIE, 1343.

¹⁸ SOPHOCLES: *Electra* , 1098- 1125,

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0187%3Acard%3D1098>

¹⁹ Vö. LIDDELL-SCOTT-JONES-MCKENZIE, 1343.

²⁰ SOPHOCLES: *Electra* , 1232- 1252,

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0187%3Acard%3D1232>

²¹ Vö. VETTIUS VALENS: *Anthologies*,

<http://www.csus.edu/indiv/r/rileymt/Vettius%20Valens%20entire.pdf> (hozzáférés: 2013. február 9.)

²² Vö. LIDDELL-SCOTT-JONES-MCKENZIE, 1343.

²³ Vö. VETTIUS VALENS: *Anthologies*, Book I, 49 P, 22.

²⁴ Vö. BRAUMANN, 898.

A Zsidókhoz írt levél tizenharmadik fejezetének ötödik versében is birtok, tulajdon értelemben használja a szerző a kifejezést, amikor azt mondja:²⁵

ἰαφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν. αὐτος γὰρ εἰρηκεν,
Οὐ μή σε ἀνῶ οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω.

*Legyen viselkedésetek fösvénység nélkül való, elégedjete meg azzal,
amitek van; mert ő mondta: „Nem hagylak el és nem távozom el
tőled.” (Zsid 13,5)*

2. 1. 5. Összegzés

Összefoglalva tehát a παρουσία-ról elmondhatjuk, hogy több jelentéssel bíró szó, jelenthet egyaránt a jelenlétet, az azt eredményező jövetelt, érkezést, alkalmat, szövegkörnyezettől függően, illetve van egy másodlagos, anyagi javak köréhez kapcsolódó értelmezési lehetősége, ebben az esetben tulajdon, birtok, anyagi hozzájárulás értelmében fordul elő az egyes szövegekben.²⁶ A felsorolt, mindennapi szóhasználatban előforduló értelmezési lehetőségeiben ugyanakkor nem merül ki minden jelentése, idővel ugyanis ez a kifejezés bekerül a szakrális szóhasználatba is, ezáltal jelentéséhez nagyobb jelentőség társul és így bizonyos vonatkozásban be is szűkül.²⁷

²⁵ Vö. OEPKE, A.: παρουσία, in KITTEL, Gerhard (szerk.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 5. Band, Ξ-Πα, Stuttgart 1966, 857; RADL, WALTER- KEHL, MEDARD: *Parusie*, in: KASPER, WALTER (ed.): *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3. Auflage, 7. Band, Freiburg 2006, 1402.

²⁶ Vö. LIDDELL–SCOTT–JONES–MCKENZIE, 1343.

²⁷ Vö. OEPKE, 1402.

3. A παρουσία jelentésének módosulása a hellén korszakban

Az eredetileg mindennapokban használt profán kifejezést idővel szakrális jelentéssel ruházták fel a görög nyelvterületen élők. A Nagy Sándor uralkodásával kezdetét vevő hellén korszakban²⁸ a παρουσία az uralkodók, helytartók, illetve istenségek epifániaszerű látogatásainak megnevezésére kezdték használni elsősorban görög területen.²⁹ Ebben a periódusban a szó a hatalmasok látogatásának³⁰ a terminus technicusává lett, és az is maradt egészen a Krisztus utáni II. századig.³¹

Az epifániaszerű παρουσία, mint a hellenizált környezetre jellemző eseményhez, számos szövegtanú maradt fel ebből a korból, amely ezeknek a látogatásoknak az emlékét őrzi, és megismerhetjük belőlük az egyes részleteket ezekhez a rendkívüli jelentőségű szakrálisnak tekintett eseményekhez kötődően. A továbbiakban kiemelnék néhány szöveget, amelyek révén e látogatások egyes elemei, előzményei, illetve következményei válhatnak áttekinthetőbbé.

Ptolemaiosz Philopator hellén uralkodó Jeruzsálemben tett látogatására vonatkozóan a 3 Makk 3,17-ben a szerző használja a παρουσία kifejezést is, bár úgy tűnik, a zsidóság számára a παρουσία-ja során a Templomba betérni akaró uralkodó mégsem elég hatalmas, az oltárnál szolgálni ugyanis csak a papoknak van joga,³² a Templom szigorú hierarchiájához és szabályaihoz híven.³³

οἱ δὲ λόγῳ μὲν τὴν ἡμετέραν ἀποδεξάμετοι **παρουσίαν** τῷ δὲ πράγματι
ὠόθως προθυμηθέντων ἡμῶν εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν αὐτῶν καὶ τοῖς
ἐκπρεπέσιν καὶ καλλίστοις ἀναθήμασιν τιμῆσαι...

„Ők elfogadták a jelenlétünket szóban, de nem tettekben, mert amikor
azt javasoltuk, hogy lépjünk be templomuk szentélyébe és tiszteljük meg
nagyyszerű és a legszebb ajándékokkal, [...].”³⁴

²⁸ A hellenisztikus kor kezdetének III. Alexandrosz, közismerten Nagy Sándor i. e. 336 és 323 közötti uralkodását tekintik a történészek, végét pedig i. e. 30-ra teszik, amikor Augustus császár seregei meghódították a görög Egyiptomot. (Vö. SWIDERKOWNA, ANNA: *A hellenizmus kultúrája, Nagy Sándortól Augustusig*, Budapest, 1981, 5).

²⁹ Vö. LUKE, Trevor S.: *The Parousia of Paul at Iconium*, In: *Religion and Theology* 15, 2008, 226.

³⁰ Vö. OEPKE, A.: *παρουσία*, 1402.

³¹ Vö. DEISSMANN A.: *Licht vom Osten, Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt*, Tübingen, 1908, 269.

³² Vö. CASTELOT, JOHN– CODY, AELRED, O. S. B, *Izrael vallási intézményei*, in. BROWN, R. E., FITZMAYER, J. A., MURPHY, R. E. (szerk.), *Jeromos Bibliakommentár III*, Budapest, 2003, 368.

³³ Vö. JAKUBINYI GYÖRGY, *Bevezetés az Ószövetségbe I*, Gyulafehérvár, 1990, 51.

³⁴ *BibleWorks for Windows 7.0, Software for Biblical Exegesis and Research*

A látogatások isteni természetével kapcsolatban érdekes az, amit Germanicus ír 18-19-ben Egyiptomban tett látogatásáról. Olyan nagy lelkesedéssel vették körül hívei, mintegy istenként bánva vele, hogy kénytelen elhatárolódni a neki tulajdonított szereptől:

*„... elfogadom a jó szándékot, melyet irántam tanúsítotok, amikor csak láttok engem, de gyűlöletesek előttem a kiáltásaitok, hogy isteni és én minden módon elutasítom azokat. Azok csak az igazi megmentőhöz illenek és az egész emberiség jótevőihez, apámhoz és az ő anyjához, a nagyanyámhoz. Minden érdem, amely az enyém, csupán az ő isteni voltuknak a következménye...”*³⁵

Egy alexandriai papiruszon talált hivatalos levél töredéke egy prefektus érkezését jelenti be illő fogadtatás reményében.³⁶ A szöveg a *πάρεμι* igét használja hasonlóan Néró korinthusi látogatása alkalmából megszülető beszédéhez, amelyben elrendeli, hogy hogy november 29-én Korinthusban annyi ember legyen jelen, amennyi csak elképzelhető és lehetséges.³⁷

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ λέγει· Τῆς εἰς με εὐνοίας τε καὶ εὐσεβείας ἀμείψασθαι θέλων τὴν εὐγενεστάτην Ἑλλάδα κελεύω πλείστους καθ’ ὅ[σ]ο[ν] ἐνδεχέται ἐκ ταύτης τῆς ἐπαρχείας **παρίναι** | ἰς Κόρινθον τῇ πρὸ τεσσάρων καλανδῶν Δεκεμβρίων.

*Az uralkodó császár kihirdeti: Minthogy jutalmazni óhajtom a legnemesebb Görögországot irántam való jó szándékáért és áhítatosságáért, elrendelem, hogy a lehető legtöbben legyenek jelen november 29-én Korinthusban e provinciából.*³⁸

Néró görögországi, pontosabban korinthusi παρουσία-jának már a bejelentése is előrevetíti a következményt, azt a bizonyos jutalmat, amelynek mibenléte és meglehetősen grandiózus volta a császár elhangzó beszédéből derül ki:

³⁵ Vö. HARRISON, J.R.: *Paul and the Imperial Authorities at Thessalonica and Rome: A study in the conflict of ideology*, WUNT 273, Tübingen 1976, 56.

³⁶ Vö. HORSLEY, G. H. R.: *New Documents Illustrating Early Christianity, A Review of the Greek Inscriptions and Papiry published in 1976*, North Ryde 1981, 46.

³⁷ Vö. HORSLEY, G. H. R.: *New Documents Illustrating Early Christianity, A Review of the Greek Inscriptions and Papiry published in 1979*, North Ryde 1987, 168.

³⁸ DITTENGERGER, GUILIELMO: *Sylloge Inscriptionum Graecarum, Tertium Edita*(SIG³), Lipsiae, 1917,814 ,I

ἀπροσδόκητον ὑμῖν, ἄδρες Ἕλληνες, δωρεάν, | εἰ καὶ μηδὲν παρὰ τῆς
 ἡμῶν μεγαλοφροσύνης | ἀνέλπιστον, χαρίζομαι τοσαύτην ὅσῃ οὐκ
 ἐξωρή|σατε αἰτεῖσθαι· πάντες οἱ τὴν Ἀχαιῖαν καὶ τὴν ἔως | νῦν
 Πελοπόννησον κατοικοῦτες Ἕλληνες | λάβετε ἐλευθερίαν, ἀνισφορίαν,
 ἣν οὐδ' ἐν τοῖς εὐτυχεστάτοις ὑμῶν πάντες χρόνοις ἔσχετε· | ἥ γὰρ
 ἀλλοτρίοις ἢ ἀλλήλοις ἐδουλεύσατε.

*Görögök, váratlan ajándékot adok nektek, s noha bármit lehetne várni
 nagyvonalúságotól, olyan mértékű ajándék ez, hogy képtelenek
 lettetek volna kérni. Ti, görögök, akik Achaját lakjátok, s ami eddig
 Peloponesszész volt, szabadságot kaptok és mentességet az adóktól,
 amitek nem volt tiétek még virágkorotokban, legkedvezőbb
 időszakaitokban sem, hiszen vagy idegenek rabszolgái voltatok vagy
 egymáséi.*³⁹

Korinthus és Patras városában 67-ben e császári látogatás alkalmából érméket is
 vertek Adventus Aug(usti) Cor(inthi) felirattal a császár tiszteletére,⁴⁰ illetve a császár
 kultusza is fellendül hívei körében nagylelkűségének hála, amint az egy korabeli
 javaslatból kiderül:

Διὶ Ἐλευθερίῳ [Νέρων]ι εἰς αἰῶνα, καὶ ἀγάλμα|τα ἐν τῷ νῦν τοῦ
 Ἀπόλλωνος τοῦ Πτωΐου συνκαθει|δρύνοντας τοῖς [ἡμῶν] πατρίοις
 θεοῖς [Νέρωνος] Διὸς | Ἐλευθερίου καὶ Θεᾶς Σεβαστῆς [Μεσσαλίνης],
 ἵνα | τούτων οὕτως τελεσθέντων καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις | φαίνηται
 πᾶσαν τειμὴν καὶ εὐσέβειαν ἐκπεπληρω|κυῖα εἰς τὸν τοῦ κυρίου
 Σεβαστοῦ [Νέωνος οἶκον.] | εἶναι δὲ ἐν ἀναγραφῇ τὸ φήμισμα παρὰ
 τε τῷ Διὶ τῷ Σω|τῆρι ἐν ἀγορᾷ ἐν στήλῃ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ
 Ἀπόλλωνος τοῦ Πτοῖου.

*Ezért eldöntötték a tanács és a nép, hogy imádjuk őt a megváltó
 Zeusznak szentelt oltárnál és ráírjuk, hogy a Megváltó Zeusznak,
 Nérónak mindörökké és emeljünk szobrot Nérónak, a megváltó
 Zeusznak és az istennő Augusta Messalinának Ptoian Apolló
 templomában, hogy együtt legyenek a mi ősi isteneinkkel, így amikor
 mindezek a dolgok véghez vivődnek, lássák, hogy városunk minden*

³⁹ SIG³, 814 II.

⁴⁰ Vö. HARRISON, 57.

*megbecsülést és kegyeletet kiöntött az úr Néró Augustus házára,
eldöntetett az is, hogy felirat készüljön egy oszlopra Zeus Megváltó
mellett a piactéren és Ptoian Apolló templomában.*⁴¹

Nem csak itt, ezekben a városokban számított nagy eseménynek egy uralkodói látogatás. Egy παρουσία az egyes városokban vagy tartományokban mindig látványos változásokat vont maga után: az adott helyen érméket vertek, mint ahogy azt Korinthusban is tettek, megjavították az utakat, emlékműveket emeltek és díszes ünnepélyeket tartottak, valamint ilyen alkalmakkor éppen azért, hogy mindez lehetővé legyen, külön adókat is szedtek.⁴² Kr.e. a III. századból van tudomásunk Szaitapharnész király Olbia városában történő παροισία-járól, amelynek alkalmából a város tanácsának gondja akadt az előkészületekhez szükséges anyagi javak előteremtésével, egy gazdagabb polgár, Protogenész végül 900 arannyal segítette ki őket. Egy egyiptomi szöveg, a 49. Tebtunis papirusz Kr. e. 113-ból II. Ptolemaiosz Szótér hellén uralkodó παρουσία-jának előkészületeiről tudósít:

...καὶ προσεδρενόντων διὰ τε νυκτὸς καὶ ἡμέρας μέχρι τοῦ τὸ
προκείμενον ἐκπύρροσαι καὶ τὴν ἐπιγεγραμμένην πρὸς τὴν τοῦ
βασιλέως παροισίαν ἄγορὰν π...

*...és mi buzgón törekedtünk nappal és éjszaka, hogy a minket illető
feladatokat elvégezzük és az ezentúl a király jövedele alkalmából előírt
búza szállítását is elintézzük.*⁴³

Hasonlóan a jelentős παρουσία-nak állít emléket néhány olyan történelmi emlék, mint a Hadrianus- kapu Athénban, a Zeusznak épült Olympieion vagy éppen az a rengeteg panasz- és kérő felirat Sarapeumtól Memphiszig, amelyet Ptolemaiosz Philometerhez és Kleopátrához intéztek, a parúzia ugyanis lehetőséget nyújtott, hogy az emberek megfogalmazzák kéréseiket, panaszaikat, és az uralkodó elé terjeszthessék azokat, vagy a már említett érmék.⁴⁴

V. Mithridátész Eupator, Pontosz uralkodója Kr. e 88-ban az egyik Karia tartományban tartózkodó szatrapához írt leveleiben használja a kifejezést várható érkezésére hivatkozva, az ellenséges Chairemont említve pedig a kifejezés az ítélet fogalmához kapcsolódik,⁴⁵ mely ennek a látogatásnak egyszerre célja és

⁴¹ SIG³, 814, III.

⁴² Vö. OEPKE, 857.

⁴³ Vö. DEISSMANN, 270- 271.

⁴⁴ Vö. OEPKE, 857-9.

⁴⁵ Vö. SIG³, 741 III-IV.

következménye, így bizonyos szempontból könnyen párhuzamba állítható a kifejezés újszövetségi eszkatológikus tartalmú jelentésével is.⁴⁶

Βασιλ[εὺς Μιθραδ]άτης Λεώϊππῳ σατράπῃ | [vac. χαί]ρειν·
ἐπεὶ Χ[αίρ]ήμω[ν Πυ]θοδώρου ἐχθρότατα κα[ὶ] | πολεμιώτα[τα] πρ[ὸς]
τὰ ἡμέτερα πράγματα δια[κείμε]νος ἀπ' ἀρχ[ῆς] τῇ τοῖς ἐκχθίστοις
πολεμίοις [συνή]ει, ν[ῦν] τε τῇ[ν] ἐ[μὴν] **παρουσίαν** ἐπιγνοὺς τοὺς
[τε υἱ]οὺς Πυθόδω[ρ]ον καὶ Πυθίων[α] ἐξέθετο καὶ αὐ[τὸς] πέ[φ]ευγεν,
κῆρ[υ]γ[μα] ποίησαι ὅπως ἂν τις ζῶντ[ας] ἀ[γ]άγῃ Χαιρήμ[ο]να ἢ
Πυθόδωρον ἢ Πυθίωνα, λάβ[η] τάλαν[τα] τεσσαράκ[οντα], ἂν [δέ
τις] τὴν κεφαλὴν τινος [αὐτῶν] | ἐνέγκῃ, λάβῃ τάλαντα [εἴ]κοσι.

Mithridates király Leonippos satrapának, üdvözlét.

*Minthogy Chairemon, Pythodoros fia, a leggyűlöletesebb és legellenségesebb ember országunkban, aki mindig is érintkezett leggyűlöltebb ellenségeinkkel, most, hogy értesült érkezésem felől biztos helyre menekítette fiait, Pythodorost és Pythiont, és ő pedig megfutamodott. Hirdesd ki, hogy aki elfogja Chairemont vagy Pythodorost vagy Pythiont élve, az negyven talentumot kap, vagy ha valaki valamelyik fejét hozza be, az húsz talentumot kap.*⁴⁷

Összegezve tehát az egyes szövegekben tárgyalt részleteket, elmondhatjuk, hogy egy, a fennmaradt szövegtanúk mennyiségét tekintve nem különösen ritka, de meglehetősen jelentős esemény volt ebben a korban egy hatalommal bíró személyiség **παρουσία**-ja, amelyet nagyszabású előkészületek⁴⁸ előztek meg és látványos emlékek maradtak utánuk. **παρουσία**-ja lehetett egy prefektusnak⁴⁹ ugyanúgy, mint egy királynak⁵⁰ vagy egy istenként tisztelt császárnak,⁵¹ aki ilyenkor eljött egy bizonyos helyre, jelen volt ott, és a jelenléte nem maradt következmények nélküli, Néró szabadságot ajándékozott a görög népnek⁵², Mithridátész előrelátható érkezése Kariába pedig Chareimon büntetésével kapcsolódik össze.⁵³ Hozzá kell tenni mindehhez, hogy a császárkorban tovább bővült a szó jelentése, ugyanis az isteni uralkodó trónralépésével

⁴⁶ Vö. HORSLEY, 1987, 167.

⁴⁷ SIG³, 741, III

⁴⁸ Vö. OEPKE, 857

⁴⁹ Vö. HORSLEY, 46.

⁵⁰ Vö. SIG³, 814.

⁵¹ Vö. SIG³, 741.

⁵² Vö. SIG³, 814.

⁵³ Vö. SIG³, 741.

elkezdődő új korszak kiindulópontját is egyfajta παρουσία-nak kezdték tekinteni, hiszen egy új éra eljövételét, beállását eredményezte.⁵⁴

⁵⁴ Vö. OCALLAGHAN, P.: *Christ our hope, An introduction to Eschatology*, Washington D. C. 2011, 39.

4. A παρουσία a Szentírásban

Az eljövétel és az azt megelőző várakozás nem az Újszövetség sajátja, már az Ószövetségben is találkozhatunk⁵⁵ epifániákkal amelyek alkalmával יהוה eljön az egyes emberekhez vagy népéhez az égő csikpebokorban, a viharban, a csendben, álomban, vagy a próféták meghívásakor a látomásaikban, a történelem folyamán pedig megszabadítja népét ellenségeitől, fogságából, ahogyan az megtörténik Egyiptomban vagy éppen Babilonban,⁵⁶ valamint már az Ószövetség embere is várja יהוה országát, ennek a várakozásnak pedig központi alakja a még inkább politikai, mint eszkatológiai jelentőséggel bíró Messiás, aki majd beteljesíti az ígéreteket.⁵⁷

Az Újszövetséget tekintve azt láthatjuk, hogy יהוה elküldi a várt Messiást, Jézus Krisztust, az ígérek beteljesítőjét, aki majd az idők végezetén visszatér dicsőségesen és igazságot tesz,⁵⁸ feltámasztva a halottakat, boldogsággal jutalmazva a jókat és kárhozattal büntetve a gonoszakat, uralmának pedig nem lesz vége.⁵⁹ A hittételeinkben azt valljuk, hogy kétezer évvel ezelőtt az Ige megtestesült, értünk emberré lett, kereszthalált halt, harmadnapra pedig feltámadt, felment a mennybe, elküldte a Szentlelket, majd pedig az idők végezetén- egy kizárólag Isten által ismert időpontban visszatér dicsőségesen és hatalommal, hogy ítéletet mondjon jók és gonoszak fölött. Az Újszövetségben ezt a dicsőséges visszatérést, mint üdvtörténeti eseményt, hívjuk parúziának,⁶⁰ amelyhez elválaszthatatlanul hozzátartozik a feltámadás, az új világrend megteremtése és egyes hagyományokban a végítélet is.⁶¹ Ez a παρουσία több egyszerű visszatérésnél, egyszeri és megismételhetetlen eszkatológiai esemény, meghatározó az egész emberiség számára, minden reményünk alapját képezi, annak ellenére, hogy még

⁵⁵ Négy helyen jelenik meg a kanonizált görög nyelvű szentírási könyvekben, Judit könyvében megérkezés, jelenlét értelemben: „Az egész tábor összeszaladt, mert elterjedt jövetelének híre a sátrakban. Odajöttek és körülállták, amikor Holofernesszész sátránál várakozott, amíg bejelentették jövetelét. ” (Jud10,18), a Makkabeusok második könyvében pedig eljönni, közeledni értelemben jelenik meg két alkalommal is: „Amikor Júdas értesült Nikánor jöveteléről, közölte ezt a vele lévő zsidókkal.” (2 Makk 8,12), illetve: „Ekkor Makkabeus látva a közeledő tömeget...” (2 Makk 15,21a), valamint a Szeptuaginta ezt a kifejezést használja Nehemiás könyvében a 2,11a- ban: „Miután megérkeztem Jeruzsálembe,...” (Vö. NELIS, J.: *Parusie*, in: HAAG, H.: *Bibel-Lexikon*, 4. Auflage, Tübingen 1981, 1304). A királyi látogatásra vonatkoztatva a már fent idézett apokrif iratban, a Makkabeusok harmadik könyvében jelenik meg a kifejezés (*Bibleworks 7.0*).

⁵⁶ Vö. OEPKE, 859- 860.

⁵⁷ Vö. MOORE, 7-34.

⁵⁸ Vö. OEPKE, 861-3.

⁵⁹ Vö. VORGRIMMLER, 504-505.

⁶⁰ Vö. KOZMA ZSOLT (szerk.): *Teológiai idegen szavak, kifejezések, szólások szótára*, Kolozsvár, 2005, 116.

⁶¹ Vö. OCALLAGHAN, 37-38.

keresztény körökben is gyakran övezte és övezi félelem⁶², amennyiben úgy tekintünk rá, mint az ítélkező Jézus Krisztus eljövetele a Megváltó eljövetele helyett, illetve mert gyakran olyan nevek társulnak hozzá, mint az ítélet napja, a világ vége, a történelem vége, az idők végezte.⁶³

A παρουσία kifejezés főnévi alakban huszonkét alkalommal jelenik meg az Újszövetségben, négyszer Máté evangéliumában⁶⁴, kétszer Jakab levelében⁶⁵, egyszer János első levelében⁶⁶, háromszor Péter második levelében⁶⁷, és tizenkét alkalommal pedig a páli levelekben⁶⁸, illetve öt alkalommal a πάρεμι ígét használják a szerzők (Kol 1,6; 2 Kor 10,11; Zsid 12,11.13,5; 2 Pét 1,12).⁶⁹

A páli korpuszban a παρουσία-ra utaló versek a kifejezés aktuálisan használt értelme szerint két nagy csoportba sorolhatók. Vannak szentírási helyek, ahol a kifejezés jelenlétet értelemben szerepel, az 1 Kor 16,17-ben Sztefanász, Fortunász és Achaikusz jelenlétét fejezi ki, a 2 Kor 10,10-ben Pálra, elsősorban megjelenésként és a Fil 2,12-ben ugyancsak Pálra vonatkozóan jelenlét értelemben szerepel.⁷⁰ A többi felsorolt alkalommal a παρουσία valakinek az eljövetelére, megérkezésére utal: két alkalommal emberek, pontosabban a 2 Kor 7,6-ban Titusz és a Fil 1,26-ban Pál érkezését jelzi,⁷¹ a 2 Tessz 2,9-ben az Antikrisztus eljövetelére hívja fel a figyelmet, a többi helyen⁷² pedig Jézus Krisztus idők végén bekövetkező messiási eljövetelének bejelentésére használja a szerző a παρουσία fogalmát.⁷³

3. 1. A παρουσία Pál apostol leveleiben

Pál apostol leveleinek egyik legrövidebb hitvallási formulája, a „Jézus az Úr” (κύριος Ἰησοῦς) már feltételezi az üdvtörténelembe vetett hitet, amelynek alapja a hit abban, hogy Isten ígéretei megvalósulnak Jézus Krisztusban és beteljesedik az ő

⁶² Jean Delumeau *Félelem Nyugaton*, valamint a *Bűn és Félelem* című munkáiban foglalkozott társadalmi jelenséggént a végidőhöz kapcsolódó, teológiailag megalapozott félelemmel, a 14. és 18. századok közötti időintervallum Európáját vizsgálva olyan társadalmi faktorok mentén, mint például a járványok. Arra a következtetésre jut kutatásai során, hogy a középkori Európában a végidő bekövetkeztétől való félelem járvány esetén például jelentős mértékben elősegítte egy generalizált félelem kialakulását. (Vö. OCALLAGHAN, 40.)

⁶³ Vö. OCALLAGHAN, 39.

⁶⁴ Mt 24, 3.27.37.39.

⁶⁵ Jak 5,7.8.

⁶⁶ 1Ján 2,28.

⁶⁷ 2 Pét 1,16; 3,4.12.

⁶⁸ 1 Kor 15,23; 16,17; 2Kor 7,6.7; 10,10; Fil 2,12; 1Tessz 2,19; 3,13; 5,23; 2 Tessz, 2,9.

⁶⁹ *The Greek New Testament*, Fourth Revised Edition, Stuttgart 1993.,

⁷⁰ Vö. OEPKE, 866.

⁷¹ Vö. Nelis, 1303.

⁷² 1 Kor 15,23; 1 Tessz 2,19; 3,13; 4,15; 5,23; 2 Tessz 2,1.8.

⁷³ Vö. OEPKE, 866.

eljövendő országa. Ez a jövőbeli dimenzió a parúzia hitébe torkollik, ami tulajdonképpen nem alapja, hanem inkább természetszerű következménye ennek a hitnek.⁷⁴

Az üdvtörténeti perspektíva a kora keresztény közösségeknél is jelentős mértékben felfedezhető, és elsősorban Pál írásaiban rajzolódik ki erőteljesen a már megkezdődött de még be nem teljesedett üdvösség fogalomkörében.⁷⁵

Pál sosem fejtette ki szisztematikusan az eszkatológiáról vallott nézeteit, csupán leveleiből tudunk következtetni az elképzeléseire.⁷⁶ Levelei alkalmi levelek, amelyekben keveri a kinyilatkoztatás elemeit az apostoli prédikációval, Krisztusról szóló tanítását az Ószövetség értelmezésével, a Krisztus-esemény megfogalmazását a magánvéleményével; teológiája pedig gondolatainak utólagos rendszerezése, saját gondolkodásának kategóriái mentén.⁷⁷ Leveleiben számos alkalommal beszél és gyakran használja a *παρουσία* kifejezést is.⁷⁸ A továbbiakban az egyértelműen neki tulajdonított, autentikus levelei⁷⁹ közül azoknak szentelek különös figyelmet, amelyekben Pál használja a *παρουσία* kifejezést Jézus Krisztus eljövételéhez kapcsolódóan és igyekszem összegezni a fogalomhoz társuló elképzeléseket.

3. 2. A *παρουσία* Pál apostol leveleiben

Pál apostol leveleinek egyik legrövidebb hitvallási formulája, a „Jézus az Úr(κύριος Ἰησοῦς) már feltételezi az üdvtörténelembe vetett hitet, amelynek alapja a hit abban, hogy Isten ígéretei megvalósulnak Jézus Krisztusban és beteljesedik az ő eljövendő országa. Ez a jövőbeli dimenzió a parúzia hitébe torkollik, ami tulajdonképpen nem alapja, hanem inkább természetszerű következménye ennek a hitnek.⁸⁰ Az üdvtörténeti perspektíva a kora keresztény közösségeknél is jelentős mértékben felfedezhető, és elsősorban Pál írásaiban rajzolódik ki erőteljesen a már megkezdődött de még be nem teljesedett üdvösség fogalomkörében.⁸¹

⁷⁴ Vö. MOORE, A. L.: *The Parousia in the New Testament, Supplements to Novum Testamentum* 13, 1966, 83.

⁷⁵ Vö. MOORE, 92-107

⁷⁶ Vö. BROWN–DONAHUE.–SENIOR–YARBRO COLLINS, 523.

⁷⁷ Vö. BENYIK GYÖRGY: *Az Újszövetségi Szentírás keletkezés- és kutatástörténete II, Introductio specialis*, JATEPress, 1996, 130

⁷⁸ Vö. NELIS, 1307.

⁷⁹ 1 Tessz, Gal, Fil, 1-2 Kor, Róm, Filem (BENYIK, 132.)

⁸⁰ Vö. MOORE, A. L.: *The Parousia in the New Testament, Supplements to Novum Testamentum* 13, Leiden, 1966, 83.

⁸¹ Vö. MOORE, 92-107

Pál sosem fejtette ki szisztematikusan az eszkatológiáról vallott nézeteit, csupán leveleiből tudunk következtetni az elképzeléseire.⁸² Levelei alkalmi levelek, amelyekben keveri a kinyilatkoztatás elemeit az apostoli prédikációval, Krisztusról szóló tanítását az Ószövetség értelmezésével, a Krisztus-esemény megfogalmazását a magánvéleményével; teológiája pedig gondolatainak utólagos rendszerezése, saját gondolkodásának kategóriái mentén.⁸³ Pál eszkatológiai nézetei éppen ebből adódóan látszólag ellentmondanak egymásnak, inkoheresnek tűnnek.⁸⁴ Leveleiben számos alkalommal beszél eszkatológiai témákról és gyakran használja a *παρουσία* kifejezést is.⁸⁵ Dolgozatom további részében az egyértelműen neki tulajdonított, autentikus levelei⁸⁶ közül azoknak szentelek különös figyelmet, amelyekben használja a *παρουσία* kifejezést Jézus Krisztus eljöveteléhez kapcsolódóan és igyekszem összegezni a fogalomhoz társuló elképzeléseket.

3. 2. 1. Az 1 Tessz parúziaképe

¹³*Testvérek, nem akarunk titeket, tudatlanságban hagyni azokról, akik elhunytak, hogy ne bánkódjatok, mint a többiek, akiknek nincs reménységük.* ¹⁴*Ha ugyanis hisszük, hogy Jézus meghalt és feltámadt, akkor Isten ugyanígy elő fogja vezetni vele együtt azokat is, akik Jézusban hunytak el.* ¹⁵*Az Úr ígéje alapján azt mondjuk ugyanis nektek, hogy mi, akik élünk és megmaradunk az Úr eljöveteléig, nem előzzük meg azokat, akik elhunytak.* ¹⁶*Mert parancsszóra, a főangyal hangjára és Isten harsonájának szavára az Úr maga leszáll az égből, és először a Krisztusban elhunytak támadnak fel,* ¹⁷*azután mi, az élők, a megmaradtak, velük együtt elragadtatunk a felhőkön az égbe az Úr elé, s így mindenkor az Úrral leszünk.* ¹⁸*Vigasztaljátok tehát egymást ezekkel az igékkel.*

5 Felszólítás a készenlétre az Úr napja előtt ¹*Az időről és az óráról azonban, testvérek, szükségtelen írnom nektek.* ²*Hiszen magatok is igen*

⁸² Vö. BROWN, R. E. – DONAHUE, J. R. – SENIOR, D. – YARBRO COLLINS, A., Az újszövetségi gondolkodás elemei, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (szerk.) *Jeromos Bibliakommentár III.*, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003, 523.

⁸³ Vö. BENYIK GYÖRGY: *Az Újszövetségi Szentírás keletkezés- és kutatástörténete II, Introductio specialis*, Szeged, 1996, 130.

⁸⁴ Vö. JUHÁSZ GERGELY: *Szeretnék elköltözni, és Krisztussal lenni, mert az mindennél jobb lenne (Fil 1,23)*, in: BENYIK GYÖRGY(szerk.): *Szent Pál és a pogány irodalom*, Szeged, 2010, 115.

⁸⁵ Vö. NELIS, 1307.

⁸⁶ 1 Tessz, Gal, Fil, 1-2 Kor, Róm, Filem (BENYIK, 132.)

jól tudjátok, hogy az Úr napja úgy jön el, mint éjjel a tolvaj. ³Amikor azt mondják: „Békesség és biztonság”, éppen akkor szakad rájuk hirtelen a veszedelem, mint várandós asszonyra a fájdalom, és nem menekülnek meg. ⁴De ti, testvérek, nem vagytok sötétségben, hogy az a nap tolvaj módjára leljen meg titeket. ⁵Mindnyájan a világosság fiai és a nappal fiai vagytok. Nem vagyunk az éjszakáé, sem a sötétségé. ⁶Ne is aludjunk tehát, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok! Az alvók éjjel alszanak, a részek éjjel részegednek le. ⁷Mi azonban, akik a nappaléi vagyunk, legyünk józanok, és öltük fel a hit és a szeretet páncélját, sisak gyanánt pedig az üdvösség reményét. ¹⁰Mert Isten nem haragra rendelt, hanem arra, hogy elnyerjük az üdvösséget a mi Urunk, Jézus Krisztus által, aki meghalt értünk, hogy akár ébren vagyunk, akár alszunk, ővele legyünk. ¹¹Vigasztaljátok tehát egymást, és legyetek egymás épülésére, mint ahogy meg is teszték. (1Tessz 4,13-5,11)

Pál legrégebbi ismert eszkatológikus kijelentése az 1Tessz 4,13-5,11-ben olvasható, ahol az apostol a parúziáról és a parúzia bekövetkezte előtt elhunyt keresztények sorsáról beszél. ⁸⁷ A szöveg meglehetősen közeliként festi le a parúziát, olyan eseményként vázolja, amely még az apostol életében bekövetkezik. A szöveg nagy valószínűség szerint nem csak egy partikuláris csoportra vonatkozik, hanem az összes keresztényre. ⁸⁸

Az első tesszaloniki levélben felmerül a kérdés, hogy mi történik azokkal, akik a várt beteljesedés előtt elhaláloztak. Pál levelében erre keres választ, megvilágítva az üdvösség reményét, amelyhez szorosan kapcsolódik a Jézus második eljövételéről alkotott elképzelés. ⁸⁹ Az 1Tessz 4,15-17 azt sugallja, hogy a Krisztussal való együttlét majd az idők teljességével fog bekövetkezni, amikor újra eljön Krisztus, feltámadnak a halottak és az élőkkel együtt elragadtatnak az égbe, arról nem esik szó, mi történik addig a halottakkal pontosan. ⁹⁰ Az 1 Tessz 4,15-ből az is kiderül, hogy az apostol még a saját életében bekövetkező eseménynek tartja Krisztus dicsőséges eljövetelét, hiszen

⁸⁷ Vö. JUHÁSZ, 115.

⁸⁸ Vö. MOORE, 107-114.

⁸⁹ Vö. SMALLEY, 1956, 153.

⁹⁰ Vö. JUHÁSZ, 116.

ahelyett, hogy azt mondaná, hogy azok, akik még élnek a parúzia bekövetkeztét, világosan így fogalmaz:⁹¹

Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι **ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου** οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας·

*Az Úr igéje alapján azt mondjuk ugyanis nektek, hogy **mi, akik élünk és megmaradunk az Úr eljöveteléig**, nem előzzük meg azokat, akik elhunytak.* (1 Tessz 4,15)

Az 1 Tessz 1,9-10, amely Beasley-Murray véleménye szerint egy a nem hívőkhöz szóló emlékeztető apostoli igehirdetés, futólag érinti az ők sorsának kérdését is:⁹²

„Hiszen mindenki beszéli, hogyan érkeztünk hozzátok, és hogyan tértetek meg a bálványoktól Istenhez, hogy az élő igaz Istennek szolgálatok és várjátok a menyből Fiát, akit feltámasztott a halálból, Jézust, aki megment minket a jövődő haragtól. ” (1 Tessz 1,9-10)

A szövegben az apostol kiemeli azt, hogy itt és most a megtérők és hívők közösségéhez szól, akiket a feltámadt Jézus majd megment.⁹³ Ennek a megmentésnek előfeltétele a második eljövétel, így a parúzia a levél kulcsfogalmai közé tartozik és különösen sokszor fordul elő a szövegben:⁹⁴

Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως – ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς – ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ **παρουσίᾳ**.

*„Mert ki a mi reménységünk, örömünk, vagy dicsőségünk koszorúja? Nem ti, a mi Urunk Jézus előtt, amikor **eljön**? ”* (1 Tessz 2,19)

εἰς τὸ στηπίζαι ἡμῶν τὰς καρδίας ἀμέπτους ἐν ἀγιωσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ **παρουσίᾳ** τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ [, ἀμήν.]

*„s így szívetek erős legyen, feddhetetlen és szent Istenünk és Atyánk előtt, amikor Urunk, Jézus **eljön** minden szentjével. Ámen. ”* (1 Tessz 3,13)

⁹¹ Vö. HARRIS, M. J.: 2 Corinthians 5:1-10: Watershed in Paul's eschatology?, in: *The Tyndale New Testament Lecture*, 1970, 36.

⁹² Vö. BEASLEY- MURRAY, GEORGE R.: *Resurrection and Parousia of the Son of Man*, in: *Tyndale Bulletin*, 42/2, 1991, 297.

⁹³Vö. PADDISON, ANGUS: *Theological Hermeneutics and 1 Thessalonians*, Society for New Testaments Monograph Series, Cambridge, 2005,144.

⁹⁴ Vö. SMALLEY, 1956, 153

Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν **παρουσίαν** τοῦ κυρίου οὐ μὴ φθάσομεν τοὺς κοιμηθέντας·

„Az Úr **igéje alapján** azt mondjuk ugyanis nektek, hogy mi, akik élünk, és megmaradunk az Úr **eljöveteléig**, nem előzzük meg azokat, akik elhunytak.” (1 Tessz 4,15)

Αὐτοὺς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὁλητελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ἡμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ **παρουσίᾳ** τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηεῖν.

„A békeség Istene szenteljen meg titeket mindenben, és egész lelki valótok, mind a lelketek, mind a testetek maradjon feddhetetlen Urunk, Jézus Krisztus **eljövetelére**.” (1 Tessz 5,23)

Az 1 Tessz 1,9-10 alapján azt mondhatnánk, hogy ennek az eljövetelnek az a célja, hogy megmentse a közösséget⁹⁵ az eljövendő haragtól, de vajon tényleg csak ennyit jelentene? Ha megnézzük a fent idézett szövegrészeket, kiderül, hogy sokkal többet foglal magába ez az esemény az isteni ítélettől való megmentésnél. Az egyik legszembetűnőbb közös vonás az idézett versekben az, hogy minden esetben ott van az Úr, mint krisztológiai cím, de ugyanakkor eszkatológiai, apokalitikus hangsúlyoktól sem mentes. Az 1 Tessz 5,2-ben említett Úr napja⁹⁶ ezt erősíti meg, illetve megnevezi azt az alkalmat, amikor majd a parúziában Jézus Krisztus, az Úr visszatér és országának nem lesz vége. Ez a Jézus nem más, mint Isten egyszülött Fia, a testté lett Ige, aki halottaiból feltámadott és a mennyből jön el újra, hogy megváltásának végső ajándéka is valóra váljon a parúzia megvalósulásával, amelyre a remény alapját éppen feltámadásának eseménye szolgáltatja, így a jövőre irányuló várakozás alapja tulajdonképpen egy múltbeli esemény, amire hittel lehet visszatekinteni időbeli eltolódásával tulajdonképpen a múltban megtörtént feltámadás eseménye lesz a biztos alapja a jövőre vonatkozó reménynek, az tartja életben a várakozást⁹⁷ A szöveg egyes értelmezői rámutattak arra, hogy Pál, mint lekipásztor, el akarta kerülni, hogy a közösséget lekösse az ehunytak miatti bánkódás, megnyugtani igyekszik az embereket

⁹⁵ Vö. PADDISON,144.

⁹⁶ A Úr napja, mint fogalom gyökerei a prófétai irodalomig nyúlnak vissza, ahol annak az alkalomnak a megnevezésére szolgál, amikor majd Isten beavatkozik a történelem menetébe, elpusztítja Izrael ellenségeit és megmenti az igazakat. A páli korpuszban a kifejezés a parúzia megfelelőjének tekinthető. (Vö. NICHOLL, COLIN R.: *From Hope to Despaire in Thessalonica, Situating 1 and 2 Thessalonians*, Society for New Testament Studies Monograph Series 126, Cambridge, 2004, 51).

⁹⁷ Vö. SMALLEY, 1956, 153.

ezt a kérdést illetően.⁹⁸ Soraiban a halál tragikusból jó halállá értelmeződik át, hiszen akik meghaltak Krisztusban haltak meg, és amikor az Úr eljön, ők támadnak fel először, hogy majd elragadtassanak és az Úrral legyenek, akárcsak a megmaradt élők.⁹⁹ A szöveg központi mondanivalója nem az, hogy mi történik az elhunytakkal, hanem hogy bizonyosan felemeltetnek, amikor Jézus Krisztus majd dicsőségesen visszatér. Arra a kérdésre, hogy kimaradhatnak-e a holtak a dicsőséges feltámadásból, Pál egyértelműen nemleges választ ad.¹⁰⁰ Élőknek és halottaknak egyenlő mértékben lesz majd előnyös a parúzia.¹⁰¹ Bár van némi utalás a feltámadás természetére a felmerülő kérdés kapcsán, Pál általános érvényű feltámadásról, elragadtatásról beszél, de ki kell emelni, hogy itt még például nem esik szó végítéletről, mint később a 2 Kor 5,10-ben.¹⁰²

Az 5,1-10-ben mindehhez kapcsoltn az eredeti görög szöveget olvasva érdekes görög kifejezéseket találhatunk, amelyeknek többértelműsége kérdéseket vet fel. A γρηγορέω igét általában úgy fordítják, mint ébren maradni, de azt is jelentheti, hogy életben maradni. Hasonló módon alakul a καθεύδω ige is, amely aludni vagy halottnak lenni értelemben is használható, és erről az igéről egyes kutatók úgy vélik, hogy akár csak az 1 Tessz 4,13-ban megjelenő καιμάομαι kifejezés, egy eufemisztikus megnevezése lenne a halálnak, mások viszont ettől az elképzeléstől elhatárolódnak, arra támaszkodva, hogy a két ige nincs egymással összefüggésben.¹⁰³ Thomas R. Edgar foglalkozott mélyrehatóbban a καθεύδω ige jelentésével az 1 Tessz 5,1-ben, illetve ennek kapcsán a kifejezés újszövetségi használatával is egy tanulmányában, és számos példával támasztotta alá, miszerint a kifejezés itt az éberséggel áll kapcsolatban és nem a halállal.¹⁰⁴ Pál ebben a levélben éberségre és óvatosságra inti a közösség tagjait,¹⁰⁵ készenlétre szólítja fel őket és egy olyan erkölcsös életvitelre¹⁰⁶, amely javára válik a közösségnek, és a parúzia bekövetkeztekor nem lehet majd kivetnivalót találni benne,¹⁰⁷

⁹⁸ Vö. PADDISON, 143.

⁹⁹ Vö. VANLANDINGHAM, 177-178.

¹⁰⁰ Vö. PADDISON, 143.

¹⁰¹ Vö. SCOTT, JULIUS J. JR.: *Paul and Late-Jewish Eschatology, A Case Study, I Thessalonians 4:13-18 and II Thessalonians 2:1-12*, in: *Journal of Evangelical Theological Society*, 15/3, 1972, 137.

¹⁰² Vö. PADDISON, 144.

¹⁰³ Vö. PADDISON, 186.

¹⁰⁴ Vö. EDGAR, THOMAS R.: *The meaning of 'Sleep' in 1 Thessalonians 5,10*, in: *Journal of the Evangelical Theological Society*, 22/4, 1979, 345- 349.

¹⁰⁵ Vö. PADDISON, 186.

¹⁰⁶ Vö. VANLANDINGHAM, 177-178.

¹⁰⁷ Vö. VILLIERS, PIETER G. R. de: *Safe in the Family of God: Soteriological perspectives in 1 Thessalonians*, in: WATT, J. G. VAN DER (ed.): *Salvation in the New Testament, Perspectives on Soteriology, Supplements to Novum testamentum 121*, Leiden, 2005, 317- 325.

gyakorlatilag úgy kezelve Krisztus második eljövételének következményeit, mint olyan előnyöket, amelyekkel bátorítani lehet az embereket példamutató élet élésére.¹⁰⁸

3. 2. 2. Az 1-2 Kor parúziaképe

Az első korinthusi levélben hasonló szempontokkal találkozhatunk: Krisztus feltámadása alapja a halottak későbbi feltámadásának. Pál kiemeli a feltámadás központi, esszenciális voltát a 15. fejezet tizenharmadik, illetve tizennegyedik versében, a továbbiakban pedig beszél a feltámadás mikéntjéről, ami a parúziakor fog bekövetkezni, és az élők és a holtak együtt fognak részesülni a végső beteljesedésben. Ezt a képet a második korinthusi levél árnyaltabbá teszi,¹⁰⁹ egyszerre két látásmódot is közvetítve: egyrészt a 4,14 és a 13,4 azt fogalmazza meg, hogy a halottak csak a parúzia bekövetkeztével egyidejűleg fognak feltámadni, az ötödik fejezet első tíz verse viszont arról beszél, hogy az ember Istentől nem kézzel alkotott örök hajlékot kap a földi sátor helyett, a perikópa befejezésében pedig az ítélszék is megjelenik, bár kérdés az, hogy a vajon Pál a világvégi utolsó ítéletről beszél-e, vagy ez azonnal a halál után következik be.¹¹⁰ Azt is meg kell említeni, hogy az első korinthusi levélben nyeri el a marana tha (μαρانا θα)¹¹¹ aktualitását szívből jövő Istenhez szóló felkiáltásként.¹¹² Oscar Cullmann a kora keresztény istentiszteletről szóló írásában így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „Ez az ősi ima... egyszerre mutat rá visszafele Krisztus megjelenésére feltámadása napján, a jelenben történő megjelenésére a közösségben történő étkezéseken és továbbmutat majdani megjelenésére is a végidőben, amelyet gyakran képvisel a messiási étkezés képe.”¹¹³

Az 1 Kor 7 tanúsága szerint a parúzia néhány éven belül be fog következni, bár nem kizárható az sem, hogy Pál csupán a korinthusi erkölcsi élet megzabolázást akarta elérni a végidőkre való hivatkozással, és nem kezelte úgy, mint éveken belül megvalósuló eseményt.¹¹⁴

¹⁰⁸ Vö. CARSON, J. A.–MOO, J. D.: *An Introduction to the New Testament, Second Edition*, Michigan, 2005, 534.

¹⁰⁹ Vö. SMALLEY, 1964, 48.

¹¹⁰ Vö. JUHÁSZ, 117.

¹¹¹ A Did 10,6-ban a μαρانا θα szoros kapcsolódása a liturgiához kiemeli az eukarisztia üdvtörténeti jelentőségét. (Vö. MOORE, 83)

¹¹² Vö. SMALLEY, Stephen S.: *The delay of the Parousia*, In *Journal of Biblical Literature*, 83.1, 1964, 48.

¹¹³ Vö. "This ancient prayer points at the same time backwards to Christ's appearance on the day of his resurrection, to his present appearance at the common meal of the community and forwards to his appearance at the End, which is often represented by the picture of a Messianic meal'. (Vö. MOORE, 83.)

¹¹⁴ Vö. MOORE, 114-119.

²⁶Azt tartom tehát jónak a **közelálló szükség** miatt, hogy jó az embernek így maradnia. ²⁷Feleséghez vagy kötve? Ne keresd az elválást. Feleség nélkül vagy? Ne keress feleséget. ²⁸Ha feleséget veszel, nem vétkeztél; és ha a szűz férjhez megy, nem vétkezett. Azonban az ilyeneknek testi gyötrelmük lesz, én pedig meg akarlak kímélni benneteket. ²⁹Azt mondom tehát, testvérek: **Az idő rövid.** Ezután azok is, akiknek feleségük van, legyenek olyanok, mintha nem volna, ³⁰és akik sírnak, mintha nem sírnának, akik örvendeznek, mintha nem örvendeznének, akik vásároltak, mintha nem volna tulajdonuk, ³¹és akik élnek ezzel a világgal, mintha nem élnének vele; **mert elmúlik ennek a világnak a formája.** (1 Kor 7,26-31)

A 31. versben Pál egyszerűen átmenetinek és múlónak nevez minden földi dolgot,¹¹⁵ továbbá a 26-31. versekben akad néhány kifejezés, amelyet minden kétséget kizáróan értelmeznek úgy, mint bizonyíték azon elképzelés mellett, hogy Pál egy közeli parúziára hivatkozott. A 26. versben olvasható τὴν ἐνεστώσαν ἀνάγκην-t időnként messiási előjelként értelmezik, de arra nincs bizonyíték, hogy az előjelek időszakát Pál rövidnek tartotta volna. A második ilyen kifejezés a 29. versben a ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν, amelynek nem szükségszerűen kell azt jelentenie, hogy a parúzia hamarosan bekövetkezik, annak ellenére, hogy sugall bizonyos közelséget, főként mivel a καιρὸς semleges fogalom az időintervallumokra való tekintettel. A harmadik és egyben utolsó problémás kifejezés a 31. versben olvasható παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου már elkezdődött folyamatosságot sugall, éppen ezért nehezen vonatkoztatható egy majdani új teremtésre, sokkal inkább a külső szertartások belsővé tételéről, az üres cselekedetektől való szabadulásról szólhat.

Az első korinthusi levélben foglalkozik az apostol azzal a kérdéssel, hogy mi történik majd az emberekkel a végidő beteljesedésekor.

²⁵Mert addig kell uralkodnia, amíg a ellenségeit mind a lába alá nem veti. ²⁶Mint utolsó ellenséget, a halált semmisíti meg. (1 Kor 15,25-26)

A 15. fejezetben, a 25-26. versekben Pál arról beszél, milyen is lesz majd ez az új teremtés utáni világ, ahol Krisztus mindent legyőz, ami ellene tör, és beteljesülnek az ígéretek. Minderre természetesen készülni kell, ezért az apostol nem felejt el írni arról sem a 15,29-34-ben, hogy mit kell tenni a jelenben, illetve ezekkel a hétköznapiakban

¹¹⁵ Vö. LUSSIER, ERNEST: *The universal conflagration at the parousia*, in: *Catholic Biblical Quarterly*, 12.3, 1950, 245.

végzett gyakorlatokkal, például a halottakért való megkeresztelkedéssel érvel a feltámadás ígéret igaz volta mellett, amely nem más, mint a jövőbeli remények múltbeli alapja:¹¹⁶

²⁹Hisz különben mit csinálnak azok, akik megkeresztelkednek a halottakért? Ha a halottak egyáltalán nem támadnak fel, miért keresztelkednének meg értük? ³⁰Miért tesszük ki mi is magunkat veszélynek minden órában? ³¹Nap mint nap meghalok, olyan igaz ez testvérek, mint a veletek való dicsekvésem Krisztus Jézusban, a mi Urunkban. ³²Ha csak emberi módon küzdöttem a vadállatokkal Efezusban, mit használ nekem? Ha a halottak nem támadnak fel, akkor csak „együnk és igyunk, mert holnap meghalunk.” ³³Ne engedjétek magatokat félrevezetni: „A gonosz társaság megrontja a jó erkölcsöt.” ³⁴Józanodjatok ki teljesen, és ne vétkezzetek! Némelyek ugyanis nem ismerik Istent. Azért mondom ezt, hogy szégyelljétek magatokat! (1 Kor 5, 29- 34)

Az 1 Kor 15,42-44-ben az apostol a fizikai test, σῶμα ψυχικόν és a megdicsőült, szellemi test, σῶμα πνευματικόν ellentétéről is ír.

⁴²Így van a halottak feltámadása is: romlandóságban vetik el, romolhatatlanságban támad fel; ⁴³szégyenben vetik el, dicsőségben támad fel; gyöngeségben vetik el, erőben támad fel; ⁴⁴érzéki testet vetnek el, lelki test támad fel. (1 Kor 15, 42- 44)

A fizikai testet, a σῶμα ψυχικόν-t úgy jellemzi, mint amihez minden gyengeség, dicstelenség, romlás és érzékiség köthető, ezzel szemben a megdicsőült test, a σῶμα πνευματικόν pedig erős, dicsőséges, romlatlan és szellemi, ebben részesül majd minden keresztény, aki feltámad a végidők beteljesedésekor. A 15. fejezetben beszél erről bővebben, azt írja olvasóinak, hogy a holtak majd feltámadnak, mint ahogy Krisztus is feltámadott és megdicsőült testet kapnak a fizikai test helyett.¹¹⁷

Az 1 Kor 15,51 a halál egyetemességét feltételezi és az 1 Tessz 4,15-höz hasonlóan azt sugallja, hogy Pál még életében reméli a parúzia bekövetkeztét, bár a használt kifejezéseket figyelembe véve kérdéses, hogy Pál mit is akart mondani. Két lehetséges értelemmel számolhatunk a „nem fogunk mindnyájan meghalni” esetében,

¹¹⁶ Vö. PRIOR, DAVID: *Pál első levele a Korinthusiakhoz*, Budapest 1995, 288-294.

¹¹⁷ Vö. LINCOLN, T. ANDREW: *Paradise now and yet, Studies in the Role of Heavenly Dimension in Paul's Thought with Special Reference to his Eschatology*, Society for the New Testament, Cambridge, 2004, 33-45

amely vagy azt jelenti, hogy a közösség tagjai közül néhányan meghalnak, de a többség életben marad a parúzia bekövetkeztéig, vagy azt, hogy sokan meghalnak majd, de néhányan még megéri az Úr eljövételét. M. J. Harris véleménye szerint valószínűbb, hogy az utóbbi elképzelés a helytálló, és a szöveget úgy kell értelmezni, hogy csak egy kisebbség fogja megérni a parúziát.¹¹⁸

A második korinthusi levélben a remény megmarad, de a beteljesedés ideje meghatározatlanná válik.¹¹⁹

¹ Tudjuk ugyanis, hogy ha ez a mi földi sátrunk leomlik, Istentől kapunk hajlékot, nem kézzel alkotott, örök házat az égben. ² Azért is sóhajtozunk ebben a testben, mert vágyakozunk felöltöni rá égi hajlékunkat, ³ hogy ha le kell majd vetköznünk, mezítelennek ne bizonyuljunk. ⁴ Mert amíg ebben a sátorban vagyunk, roskadozva sóhajtozunk, mivel nem azt akarjuk, hogy levetköztessenek, hanem hogy felöltöztessenek, s így azt ami halandó, elnyelje az élet. ⁵ Aki pedig felkészített erre bennünket, Isten az, aki a Lélek zálogát adta nekünk. ⁶ Ezért mindenkor bizakodunk, és tudjuk, hogy amíg a testben élünk, távol járunk az Úrtól, ⁷ mert hitben járunk, és nem szemlélésben. ⁸ De bizakodunk, s jobban szeretnénk kiköltözni a testből, és elérkezni az Úrhoz. ⁹ Ezért igyekszünk is neki tetszeni, akár nála vagyunk, akár tőlvől élünk tőle. ¹⁰ Mert mindnyájunknak meg kell jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt, hogy mindenki elvegye a bérét, aszerint, hogy jót vagy gonoszat cselekedett testében. (2 Kor 5,1-10)

Az apostol ebben a levélben mennyei otthonként ábrázolja azt az állapotot, amit majd a beteljesedés magával hoz a földi sátor leomlása után.¹²⁰ Itt is találkozhatunk a megdicsőült, szellemi test elképzelésével, amely az első korinthusi levélben leírtak alapján isteni eredetű, lelki, mennyei, tartós és elpusztíthatatlan, a szóhasználat ugyanis arra enged következtetni, hogy az égi hajlék, az οἰκοδομή ennek a megfelelője a második korinthusi levél kontextusában.¹²¹

A parúzia idejének kitolódását illetően Harris úgy véli, hogy a második korinthusi levél, különösen ez a szakasza fordulópontot képez Pál gondolkodásának folyamatában, ugyanis már ne tűnik annyira bizonyosnak, hogy az apostol életében be

¹¹⁸ Vö. HARRIS, 37.

¹¹⁹ Vö. MOORE, 119.

¹²⁰ Vö. LINCOLN, 60-65.

¹²¹ Vö. HARRIS, 39.

fog következni ez az esemény.¹²² A 2 Kor 5,1-10 ugyanakkor egy olyan hagyomány nyomait őrzi, amelynek már részét képezi a végítélet elképzelése is.¹²³ Az apostol ebben a levelében is az erkölcsös, Isten akarata szerinti életre buzdítja az embereket.¹²⁴

¹²² Vö. HARRIS, 52.

¹²³ Vö. PADDISON, 143-144.

¹²⁴ Vö. CARSON–MOO, 415.

3. 2. 3. A Fil parúziaképe

A Filippi levél esetében elég összetett helyzettel találkozhatunk. Egyes kutatók úgy vélik, hogy tulajdonképpen nem egy levélről van szó, hanem az apostol filippi közösséggel való levelezésének fennmaradt részeinek, legalább két vagy három, esetleg négy töredék gyűjteményéről lehet szó, a parúziaképnek így több különböző aspektusa is megjelenik.¹²⁵

A levélben jelen van úgy a parúziába vetett hit, mint a Krisztusban való majdani jobb élet reménye. A szövegben az apostol a parúzia kapcsán a Krisztus napja kifejezést használja, a ἡμέρα Χριστοῦ-t:

καὶ τοῦτο προσεύχομαί ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντά ἵνα ᾗτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς **ἡμέραν Χριστοῦ**.

⁹Azért imádkozom, hogy szeretetetek mindjobban gazdagodjék megismerésben és teljes megértésben, hogy meg tudjátok ítélni ¹⁰mi a helyes, hogy tiszták és kifogástalanok legyetek **Krisztus napjára**. (Fil 1, 9-10)

λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἑμοὶ εἰς **ἡμέραν Χριστοῦ**, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα.

Ragaszkodjatok az élet igéjéhez, hogy meglegyen a dicsőségem **Krisztus napján**, hogy nem futottam hiába, és nem fáradtam eredménytelenül. (Fil 2,16)

A parúziába vetett hit mellett pedig ott van a már említett Krisztusban való élet reménye is, mint ahogy az a Fil 1,23-ból kibontakozik:

συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ **ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ** εἶναι· πολλῶ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον·

A kettő között vívódom: szeretnék **elköltözni** és **Krisztussal lenni**, mert ez mindennél jobb lenne,... (Fil 1,23)

Ebben a versben Pál az ἀναλῦσαι igét használva elköltözésről beszél, de ki vagy mi ennek a költözésnek az alanya? Ha ragaszkodunk a szemita antropológiai elképzelésekhez, akkor csakis az egész emberről lehet szó, viszont ha a földi sátor leomlik, akkor a test is elenyészik. A testben való megmaradás, mint lehetőség, szintén

¹²⁵ Vö. LINCOLN, 87.

nem vonatkozhat az egész emberre, mint test és lélek egységére, Juhász itt hozza be de Vogelt idézve az inner man, a self, vagyis egy bizonyos belső én, mint testtől elkülöníthető valóság fogalmát, amely a halálkor eltávozhat a testből és részesülhet a Krisztussal való együttlétben.¹²⁶

A Filippi levél 3,10-14 Pál ismét azt a reményt fogalmazza meg, hogy a halálban Krisztushoz hasonulva majd várja a feltámadást, a beteljesülés pedig a 3,20-21 alapján majd az eszkatonban fog bekövetkezni.¹²⁷ A szöveget tovább olvasva a harmadik fejezetben eljuthatunk addig a pontig is, ahol ez a két elképzelés összefonódik:¹²⁸

*A mi hazánk azonban a mennyekben van, ahonnan mint üdvözítőt várjuk
az Úr Jézus Krisztust. (Fil 3,20)*

Thorleif Boman értelmezése szerint ebben a levélben már egy utólagos jobb lét értelmezése alapján a zsidó időbeli aspektusról, a „vég”-ről a hellenisztikus színezetű térbeli vonatkozásra, a „mögött”-re kerül át a hangsúly.¹²⁹

¹²⁶ Vö. JUHÁSZ, 138.

¹²⁷ Vö. JUHÁSZ, 116.

¹²⁸ Vö. SMALLEY, 1964, 49.

¹²⁹ Vö. SMALLEY, 1964, 49.

3. 2. 4. Kitekintés: a 2 Tessz parúziaképe

A második tesszaloniki levelet számos kutató nem tartja autentikusnak, az első tesszaloniki levélhez való viszonya megérdemel egy kis kitérőt. Benyik megjegyzi, hogy a két levél szókinccse majdnem kilencven százalékban azonos, az eszkatológiai tanítások mégis eltérőek. Trilling a szókinccsre vonatkozóan úgy véli, hogy bár a két levél kifejezőmódja hasonló, a 2 Tesszre jellemző stílus mégsem vall Pálra.¹³⁰

Azok a kutatók között, akik nem tartják autentikusnak a 2 Tessz-t, több elmélet alakult ki:

Andreas Lindemann például úgy véli, hogy ez egy behelyettesítő szöveg, azaz a névtelen szerzője nem értett egyet az 1 Tesszben megfogalmazott eszkatológiai nézetekkel és megalkotta a közösséghez címezve a saját parúziaképét, remélve, hogy majd a közösség ezt helyezi a korábbi elképzelések elé.

Egy másik elmélet, amelyről például Eckhart Reinmuth értekezik bővebben, azt feltételezi, hogy a 2 Tessz tulajdonképpen egy, az 1 Tesszhez mellékelt olvasási útmutató. Eszerint a 2 Tessz, mint deuteropáli levél tulajdonképpen nem más, mint az 1 Tessz legkorábbi magyarázata, és nem az a célja a szerzőnek, hogy az általa megfogalmazott parúziakép átvegye a korábbi páli elképzelések helyét, hanem hogy rámutasson, hogyan kell azokat olvasni és érteni.¹³¹

A második tesszaloniki levél három fejezetből áll, amelyekben a szerzője elsősorban a végidő jeleit részletezi, illetve a híveket bátorítja és utasítja rendre.

Az első fejezetben a levél írója az üldözést és a szenvedést, amelyet a közösség megél, az igazságos isteni ítélet jelének nevezi és hozzáfűzi, hogy ők, a szorongatottak majd részesülnek a nekik szánt dicsőségben, a hitetlenek pedig elkárhoznak.¹³² Ebben a szövegben megfogalmazódik az a nézet, hogy az evilági szenvedés, üldöztetés a majdani dicsőségben való részesedésre való tekintettel előnyt jelent. Paradox módon ez az isteni szeretet jelévé válik, mert így lehetőséget kapnak az egyes emberek, hogy a nehézségben is Őt válasszák.¹³³

¹³⁰ Vö. BENYIK, 143-147.

¹³¹ Vö. ROOSE, HANNA: *2 Thessalonians as Pseudoepigraphic 'Reading Instruction' for 1 Thessalonians: Methodological Implications and Exemplary Illustration of an Intertextual Context*, in: BRODIE, THOMA L.- MACDONALD, DENNIS R.- PORTER, STANLEY E.: *The Intertextuality of the Epistles, Exploration of Theory and Practice*, Sheffield, 2006, 133-134.

¹³² Vö. MENKEN, MAARTEN J. J.: *2 Thessalonians*, New Testament Readings, London- New York, 1994, 69- 71.

¹³³ Vö. ROOSE, 147.

A főként az előjelekről szóló 2 Tessz 2,1-17-ben a parúziára vonatkozóan a szerző az Úr napja, a ἡ ἡμέρα τοῦ κυρίου kifejezést használja, melyet először az Ószövetség írói használtak az isteni ítélet kapcsán, Pál azonban újraértelmezi és a Krisztus neve által fémjelzett új korszak megnevezésére használja:

*Ne tántorodjatok el egyhamar józan felfogásotoktól, és ne riasszon meg titeket semmiféle lélek, sem beszéd, sem állítólag tőlünk küldött levél, mintha az **Úr napja** már közel volna. (2 Tessz 2,2)*

Sajátos jelenség itt az eddig tárgyalt szövegekhez képest a kárhozat fiának¹³⁴ érkezése, mint előjel, akiről kutatók úgy gondolják, hogy nem más, mint az, akit a jánosi irodalom Antikrisztusnak és apokrif írások Beliálnak neveznek.¹³⁵ A 2 Tessz 2,9-12 azt fogalmazza meg, hogy akik a hazugságoknak hisznek és a sátán hatalmából származó megtévesztéseknek az igazság szeretetének elfogadása helyett, majd a parúzia „áldozataiként” ítélet alá esnek és elkárhoznak:¹³⁶

⁹Az érkezését pedig – a sátán hatalmából – mindenféle hamis erőmegnyilvánulás, jel és csoda kíséri, ¹⁰és mindenféle csábítás a gonoszságra, azok vesztére, akik elkárhoznak, mert nem fogadták be az igazság szeretetét, hogy üdvözljenek. ¹¹Ezért bocsátja rájuk Isten a megtévesztés erejét, hogy higgyenek a hazugságnak, ¹²és ítélet alá essenek mindannyian, akik nem hittek az igazságnak, hanem beleegyeztek a gonoszságba. (2 Tessz 2,9-12)

Ezt követi a 2 Tessz 2,13-14, mint a hívők sorsáról szóló rész, a két szöveg ellentéte pedig világos és tagadhatatlan. A tesszalóniki közösséget, mint kiválasztottakat és első zsenget nevezi meg a szerző, olyan közösségeként, mely részesedni fog majd a Lélek megszentelése és az igazság hite által az üdvösségben és Jézus második eljövételének, a parúziának a dicsőségében. A szöveg az eszkatologikus reményt Isten szeretetéhez vezeti vissza, mint szilárd alaphoz.¹³⁷

¹³Nekünk pedig mindenkor hálát kell adnunk Istennek értetek, testvérek, akiket Isten szeret, azért, mert Isten kiválasztott titeket első zsengeül az üdvösségre a Lélek megszentelése és az igazság hite által. ¹⁴Meg is hívott

¹³⁴ A végidőkben megjelenő gonosz zsarnok, elnyomó érkezésének, jelenlétének elképzelése olyan zsidó tapasztalatokhoz is kapcsolható, amelyek zsarnok uralkodókhoz kötődnek, például a Kr. e. II. századból IV. Antiochus Epiphanes, vagy a Kr. u. I. századból Caligula római császár. Az apokaliptikus nyelvezet az érkező gonoszra vonatkozóan egy korábbi zsidónak könnyedén felidézhetné népe tapasztalatait a két említett uralkodóhoz kötődően. (Vö. SCOTT, 139- 140.)

¹³⁵ Vö. SCOTT, 139

¹³⁶ Vö. NICHOLL, 133.

¹³⁷ Vö. NICHOLL, 133- 135.

titeket erre evangéliumunk által, hogy elnyerjétek Urunk Jézus Krisztus dicsőségét. (2 Tessz 2,13-14)

A 2 Tessz 3,6-12- ben a szerző rendre utasítja a közösség egyes tagjait,¹³⁸ utalva arra, hogy a közösség egyes tagjai olyan mértékben tekintik hangsúlyoznak a parúziára való várakozást, hogy a munkát teljes mértékben elhanyagolják.¹³⁹ Ez a rész a „meghagyjuk” parancsoló, rendelkező formulával zárul és Pál saját életéből hoz példát, hogy a munka hanyagolásának elítélendő volta mellett érvel¹⁴⁰

¹³⁸ Vö. MAARTEN, 73.

¹³⁹ Vö. NICHOLL, 157- 158.

¹⁴⁰ Vö. CARSON– MOO, 415.

5. Miben más a páli korpusz parúzia-fogalma, mint hellenisztikus παρουσία?

G. H. R. Horsley görög feliratok tanulmányozásával foglalkozó munkájában azt mondja V. Mithridatész Eupator fent idézett levele kapcsán, hogy a büntetés, mint következmény egy olyan szempont, amelynek révén az újszövetségi parúziakép párhuzamba állítható a hellén világ hatalmasainak παρουσία-jával.¹⁴¹ Ennek kapcsán számba véve a lehetséges hasonlóságokat és különbségeket, érdekes következtetésekre juthatunk. Pál apostol például hellenista attribúcióktól nem mentesen gyakran nevezi Isten Fiának vagy Kyriosnak Jézust, olyan nevekkal emelve ki királyi méltóságát és isteni voltát, amelyeket a görög-római világban, sőt egész Közel- Keleten is gyakorta társítottak az uralkodókhoz.¹⁴² Ezt figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy tulajdonképpen itt is egy királyi méltóság eljövételéről¹⁴³ van szó, még a császárkori sajátos értelmezés¹⁴⁴ is megállná a helyét, hiszen uralkodásának kezdete egy új korszak kezdete is.¹⁴⁵ A királyi vagy éppen isteni méltóságokra való várakozás is előkészültekkel jár együtt, azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy milyen jelentős a különbség ezek mibenlétét tekintve. A hellenisztikus korban ez a készülődés monumentális renoválásokat, építkezéseket jelentett, többek között, amelyek megvalósítása érdekében akár külön adókat is szedtek az egyes városok, tartományok,¹⁴⁶ a jézusi parúzia esetében viszont spirituális síkra helyeződik ez a készülődés, az anyagi javaktól eltávolodva, ugyanis belső, lelki felkészülést, állandó erkölcsi tisztaságot, szent voltot igényel, amit például Pál apostol leveleiben többször hangsúlyoz is.¹⁴⁷ Továbbá azt is fontosnak tartom kiemelni, mint jelentős különbséget, hogy hitünk szerint egyetlen parúzia várható melynek időpontját csak az Atya ismeri, és

¹⁴¹ Vö. HORSLEY, 1987, 167

¹⁴² Vö. FITZMYER, JOSEPH A.: *Szent Pál teológiája*, in: in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (szerk.) *Jeromos Bibliakommentár III.*, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003, 561- 574.

¹⁴³ Vö. LUKE, 226.

¹⁴⁴ Vö. OCALLAGHAN, 39.

¹⁴⁵ Vö. SMALLEY, STEPHEN S.: *The eschatology of Ephesians*, in: *The Evangelical Quarterly* 28. 3, 1956, 153.

¹⁴⁶ Vö. OEPKE, 857

¹⁴⁷ Vö. VANLANDINGHAM, CHRIS: *Judgement, and Justification in Early Judaism and the Apostle Paul*, Peabody, Massachusetts, 2006, 178-179.

amelyet követően Isten lesz mindenben a minden¹⁴⁸, míg ezzel szemben a görög- római világot tekintve számos előre bejelentett *παρουσία*-ról maradt feljegyzés.¹⁴⁹

Mindezen hasonlóságokat és különbségeket figyelembe véve, kijelenthetjük, hogy amikor az újszövetségi gondolkodás elemei közé a *παρουσία*, mint fogalom bekerült, nem módosult különösen sokat a jelentése, ez a kijelentés azonban nem vonatkozik a jelentőségére is, annak tekintetében ugyanis úgy vélem, hogy túlnőtt a görög-római világ *παρουσία*-ján egyediségét, a rá való készülésnek és a várt következményeinek milyenségét tekintve.

¹⁴⁸ Vö. SMALLEY, 1956, 152.

¹⁴⁹ Vö. *SIG*³; DEISSMANN, 269-272.

6. Konklúzió

Tekintetbe véve a fent összegzett hasonlóságokat és különbségeket, azt mondhatjuk, hogy a *παρουσία*, mint királyi látogatást, eljövetelt jelentő fogalom jelenetése az újszövetségi gondolkodás elemeként nem módosult teljes egészében, csak bizonyos elemeiben, mint például az egyszeri volta, a felkészülés, vagy a következmények tekintetében, ám ezek a változások véleményem szerint olyan mértékben hatottak ki az újszövetségi parúzia jelentőségére, hogy az túlnőtt a görög-római *παρουσία*-n és szerepe abban az új gondolatrendszerben, melybe átemelték, már nem igazán mérhető össze azzal, amellyel eredetileg bírt.

Forrásanyag

Primér forrásanyag

BibleWorks for Windows 7.0, Software for Biblical Exegezis and Research

Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest 2002.

The Greek New Testament, Fourth Revised Edition, Stuttgart 1993.

DITTENGERGER, GUILIELMO: *Sylloge Inscriptionum Graecarum*, Tertium Edita, Lipsiae, 1917.

SOPHOCLES: *Electra*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials,

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0187>

(hozzáférés: 2013. február 8.)

EURIPIDES: *Alcestis*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials,

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0087>

(hozzáférés: 2013. február 8.)

EURIPIDES: *Hecuba*, Perseus Collection, Greek- Roman Materials,

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0097>

(hozzáférés: 2013. február 8.)

AESCHYLUS: *Persians* , Perseus Collection, Greek- Roman Materials

<http://nlp.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0011>

(hozzáférés: 2013. február 8.)

VETTIUS VALENS: *Anthologies*,

<http://www.csus.edu/indiv/r/rileymt/Vettius%20Valens%20entire.pdf> (hozzáférés: 2013.

február 9.)

Enciklopédiák, lexikonok

- παρουσία, in: LIDDELL, HENRY-GEORGE-SCOTT, ROBERT-JONES, HENRY STUART-MCKENZIE, RODERICK: *The Online Liddell- Scott- Jones Greek- English Lexicon*, Theasurus Linguae Graecae, 2011, 1343,
<http://stephanus.tlg.uci.edu/lsg/#eid=82238&context=lsj&action=from-search> (hozzáférés: 2013. február 8.)
- BRAUMANN, G: παρουσία, in: BROWN, COLIN (ed.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*, vol. 2, G-Pre, 1976, 898-903.
- KOZMA Zsolt (szerk.): *Teológiai idegen szavak, kifejezések, szólások szótára*, Kolozsvár 2005.
- NELIS, J.: *Parusie*, in: HAAG, H.: *Bibel-Lexikon*, 4. Auflage, Tübingen 1981, 1304- 1312.
- OEPKE, A.: παρουσία, in KITTEL, Gerhard (szerk.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 5. Band, Ξ-Πα, Stuttgart 1966, 856- 863.
- OPPÁLÉNY MIHÁLY-BALÁZS KÁROLY: *Újszövetségi szövegmutató szótár (Konkordancia)*, Budapest 1987.
- RADL, WALTER- KEHL, MEDARD: *Parusie*, in: KASPER, WALTER (ed.): *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3. Auflage, 7. Band, Freiburg 2006, 1402- 1405.
- VORGRIMMLER, Herbert: *Új teológiai szótár*, Budapest 2006.

Vallástörténeti és biblikus irodalom

- BENYIK GYÖRGY: *Az Újszövetségi Szentírás keletkezés- és kutatástörténete II, Introductio specialis*, Szeged 1996.
- BROWN, R. E. – DONAHUE, J. R. – SENIOR, D. – YARBRO COLLINS, A., *Az újszövetségi gondolkodás elemei*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (szerk.) *Jeromos Bibliakommentár III.*, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003, 511-552.
- CARSON, J. A.- MOO, J. D.: *An Introduction to the New Testament*, Second Editon, Michigan, 2005.
- DEISSMANN A.: *Licht vom Osten, Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch- römischen Welt*, Tübingen 1908.
- FITZMYER, JOSEPH A.: *Szent Pál teológiája*, in: in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (szerk.) *Jeromos Bibliakommentár III.*, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003, 553- 603.
- HARRISON, J.R.: *Paul and the Imperial Authorities at Thessalonica and Rome: A Study in the Conflict of Ideology*, WUNT 273, Tübingen 1976.
- HORSLEY, G. H. R.: *New Documents Illustrating Early Christianity, A Review of the Greek Inscriptions and Papiry published in 1976*, North Ryde 1981.
- HORSLEY, G. H. R.: *New Documents Illustrating Early Christianity, A Review of the Greek Inscriptions and Papiry published in 1979*, North Ryde 1987.
- LINCOLN, T. ANDREW: *Paradise now and yet, Studies in the Role of Heavenly Dimension in Paul s Thought with Special Reference to his Eschatology*, Society for the New Testament, Cambridge, 2006.
- LUKE, Trevor S.: *The Parousia of Paul at Iconium*, In: *Religion and Theology* 15, 2008, 225-251.
- MOORE, A. L.: *The Parousia in the New Testament, Supplements to Novum Testamentum* 13, 1966.
- OCALLAGHAN, P.: *Christ our hope, An introduction to Eschatology*, Washington D. C. 2011.
- PRIOR, DAVID: *Pál első levele a Korinthusiakhoz*, Budapest 1995.
- SMALLEY, STEPHEN S.: *The Delay of the Parousia*, In *Journal of Biblical Literature*, 83.1, 1964, 41- 54.

- SMALLEY, STEPHEN S.: *The Eschatology of Ephesians*, 153, in: *The Evangelical Quarterly* 28. 3, 1956, 152-157.
- SWIDERKOWNA, ANNA: *A hellenizmus kultúrája, Nagy Sándortól Augustusig*, Budapest, 1981.
- VANLANDINGHAM, CHRIS: *Judgement, and Justification in Early Judaism and the Apostle Paul*, Peabody, Massachusetts, 2006.
- VILLIERS, PIETER G. R. de: *Safe in the Family of God: Soteriological perspectives in 1 Thessalonians*, 317- 325, in: WATT, J. G. VAN DER (ed.): *Salvation in the New Testament, Perspectives on Soteriology, Supplements to Novum testamentum 121*, Leiden, 2005, 305- 331.

Melléklet

1. számú melléklet: V. Mithridates Eupator levelei, Kr. e. 88

I [ὁ δῆ]μος [ὁ Νυσαέων καὶ ἡ βου]λὴ ἐ[τίμησαν] | Χ[αίρ]ήμ[ον]α Πυθοδώρου.

II Γάιος Κάσιο[ς Ν]υσαέων ἄρχουσι χαίρ[ειν]· Χ[αίρ]ήμων Πυ[θοδώρ]ου υἱ[ός], πολέιτης ὑμέ[τερος], | πρὸς ἐμὲ ἦλθ[εν ἐ]ν Ἀπαμῆα ἡρώτησέν τε [ὅπως] | ἐξουσίαν αὐ[τ]ῷ [π]οιήσω ἐπὶ τοῦ συμβουλίου[υ]. | τοῦτῳ ἐγὼ ἐξουσίαν ἔδωκα οὕτως, ἐπε[ὶ τῷ] | συμβουλί[ω ὠμ]ολόγησεν καταλογῆς τῆς [συν]κλήτου καὶ δ[ήμου] Ἰωμαίων ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου | δώσειν δῶ[ρον ἀλ]εύρων μοδίους ἑξακισμυρίους· | ἐγὼ δὲ περὶ [τούτ]ου τοῦ πράγματος ἀπεκρίθη[ν κα]λλῶς [αὐ]τὸν π[ε]ποι[η]κέναι καὶ τάξει ἐματόν τε δ[ώσειν] | ἐργασία[ν ὅπ]ως ἐπιγινῶ ταῦτα ἡμῖν χάριτα εἶ[ναι]· | ἡμῖ[ς δὲ καὶ τ]αῦτα τῇ συνκλήτῳ καὶ τῷ δήμῳ τῷ [Ῥωμαί]ων δ[ιασαφή]σομεν.

III Βασιλ[εὺς Μιθραδ]άτης Λεωνίππῳ σατράπῃ | [ναc. χαί]ρειν·

ἐπεὶ Χ[αίρ]ήμω[ν Πυ]θοδώρου ἐχθρότατα κα[ὶ] | πολεμιώτα[τα πρ]ὸς τὰ ἡμέτερα πράγματα δια[κείμε]νος ἀπ' ἀρχ[ῆς] τ[ε] τοῖς ἐκχθίστοις πολεμίοις [συνή]ει, ν[ῦν] τε τῇ[ν] ἐ[μ]ή[ν] παρουσίαν ἐπιγινούς τούς [τε υἱ]οὺς Πυθόδω[ρον] καὶ Πυθίων[α] ἐξέθετο καὶ αὐ[τ]ὸς πέ[φ]ευγεν, κήρ[υ]γ[μα] ποιῆσαι ὅπως ἐάν τις ζώντ[ας ἀ]γάγῃ Χαιρήμ[ο]να ἢ Πυθόδωρον ἢ Πυθίωνα, λάβ[η] τάλαν[τα] τεσσαράκ[ον]τα, ἐάν [δέ τις] τὴν κεφαλὴν τινος [αὐτῶν] | ἐνέγκῃ, λάβῃ τάλαντα εἶ[ς]κοσι.

IV βασιλεὺς Μιθραδάτη[ς] Λεωνίππῳ χαίρειν· | Χαιρήμω[ν] Πυθαδώρου πρότερον μὲν τοὺς δι[αφυ]γόντας Ῥωμαίων σὺν τοῖς παισὶν εἰς τὴν Ῥοδ[ίῳ]ν ἐξέ[θ]ετο πόλιν, νῦν τε τὴν ἐμὴν παρουσίαν πυθό[μενος] | εἰς τὸ τῆς Ἐφασίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν καταπέ[φ]ευγεν | ἐντεῦθεν τε γράμματα πρὸς τοὺς κοινού[ς] πολε[μ]ίους διαπέμπεται Ῥωμαίων (corr. ους)· ἔστιν δὲ ἡ [τούτου] ἄδηα τῶν γεγεμένων ἀδικημάτων ὁ[ρμη]τήριον τῶν καθ' ἡμῶν πραττομένων. φρ[όντι]σιν ὅπως μάλιστα μὲν ἄγῃς αὐτὸν πρὸς [ἡμᾶς] | ἢ ἐν φυλακῇ καὶ εἰργμῷ ὑπάρχῃ ἄχρι ἂν ἀπ[ὸ] τῶν | πολέμιων ἐμὲ γενέσθαι.

I. [A nysaiak dé]mosza [és a bu]lé [tisztelt] Ch[aer]em[on], Pythodoros (fia)

II. Gaius Cassius a nysai előljárókhoz, üdvözlét.

Chairemon, Pythodoros fia, polgárotok, eljött hozzám Apameába, és azt kérte, engedjem neki, hogy tanácsadó gyűlésem (elé járuljon). Engedélyeztem neki, lévén, hogy megígérte a tanácsadó testületnek, hogy a szenátusnak és Róma népének járó megtisztelés mellett ajándékként ad a seregnek 60000 modii búzalisztet. Azt válaszoltam erre, hogy ez nemes gesztus tőle, és ezért én cserébe úgy tekintek erre, hogy ő felismerte, milyen kellemesek ezek a dolgok számunkra. Nekünk pedig jelentenünk kell ezeket a szenátusnak és Róma népének.

III. Mithridates király Leonippos szatrapának, üdvözlét.

Minthogy Chairemon, Pythodoros fia, a leggyűlöletesebb és legellenségesebb ember országunkban, aki mindig is értekezett leggyűlöltebb ellenségeinkkel, most, hogy értesült érkezésem felől biztos helyre menekítette fiait, Pythodorost és Pythiont, ő pedig megfutamodott, hirdesd ki, hogy aki elfogja Chairemont vagy Pythodorost vagy Pythiont élve, az negyven talentumot kap, vagy ha valaki valamelyik fejét hozza be, az húsz talentumot kap.

IV. Mithridates király Lenipposnak, üdvözlét.

Chairemon, Pythodoros fia korábban segített római menekülteknek fiaikkal a rhodosziak városába szökni, most értesülve jevetelemről az efezusi Artemisz templomába menekült, és onnan küld leveleket a rómaiaknak, mindenki közös ellenségének. Amit tett biztonságban tudva magát a támadásokkal szemben, az a kezdete mindazoknak a dolgoknak, amiket majd ellene teszek, fontold meg, hogyan tudnád nekünk elhozni őt, vagy hogyan lehetne őt letartóztatni és fogságban tartani, amíg meg nem szabadulok ellenségeimtől.

DITTENGERGER, GUILIELMO: *Sylloge Inscriptionum Graecarum, Tertium Edita, Lipsiae, 1917, 741.*

2. számú melléklet: Néró korinthusi beszéde, Kr. e. 67

Ι Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ λέγει· Τῆς εἷς με εὐνοί|ας τε καὶ εὐσεβείας ἀμείψασθαι θέλων τὴν εὐγε|νεστάτην Ἑλλάδα κελεύω πλείστους καθ' ὅ[σ]ο[ν]| ἐνδεχέται ἐκ ταύτης τῆς ἐπαρχείας παρῖναι | ἰς Κόρινθον τῇ πρὸ τεσσάρων καλανδῶν Δεκεμβρίων.

ΙΙ συνελθόντων τῶν ὀχλῶν ἐν ἐκκλησίᾳ προσεφώ|νησεν τὰ ὑπογεγραμμένα.

ἀπροσδόκητον ὑμῖν, ἄδρες Ἕλληνες, δωρεάν, | εἰ καὶ μηδὲν παρὰ τῆς ἐμῆς μεγαλοφροσύνης | ἀνέλπιστον, χαρίζομαι τοσαύτην ὅσην οὐκ ἐξωρή|σατε αἰτεῖσθαι· πάντες οἱ τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὴν ἕως | νῦν Πελοπόννησον κατοικοῦτες Ἕλληνες | λάβετε ἐλευθερίαν, ἀνισφορίαν, ἣν οὐδ' ἐν τοῖς εὐτυ|χεστάτοις ὑμῶν πάντες χρόνους ἔσχετε· | ἥ γὰρ ἄλλοτρίοις ἢ ἀλλήλοις ἐδουλεύσατε. | εἶθε μὲν οὖν ἀκμαζούσιν τῆς Ἑλλάδος παρειχό|μην ταύτην τὴν δωρεάν, ἵνα μου πλείονες ἀπολ|αύωσι τῆς χάριτος· δι' ὃ καὶ μέμφομαι τὸν αἰῶνα | προδαπανήσαντά μου τὸ μέγεθος τῆς χάριτος· | καὶ νῦν δὲ οὐ δι' ἕλεος ὑμᾶς, ἀλλὰ δι' εὐνοίαν εὐερ|γετῶ, ἀμειβομαι δὲ τοὺς θεοὺς ὑμῶν, ὧν καὶ διὰ | γῆς καὶ διὰ θαλάττης αἰεὶ μου προνοουμένων πε|πείραμαι, ὅτι μοι τηλικαῦτα εὐεργετεῖν παρέσχον· | πόλεις μὴν γὰρ καὶ ἄλλοι ἡλευθέρωσαν ἡγεμόνες, | [Νέρων δὲ μόνος κα]ὶ ἐπαρχείαν.

ὁ ἀρχιερεὺς τῶν Σεβαστῶν διὰ βίου καὶ Νέρωνος | Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Ἐπαμεινώνδας | Ἐπαμεινώνδου εἶπεν· προβεβουλευμένον ἑαυ|τῷ εἶναι πρὸς τε τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον· | ἐπιδὴ ὁ τοῦ παντὸς κόσμου κύριος Νέρων, αὐτοκράτωρ μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ τρισ|καιδέκατον ἀποδεδειγμένος, πατὴρ πατρίδος, | νέος Ἥλιος ἐπιλάμφας τοῖς Ἕλλησιν προειρημέ|νος εὐεργετεῖν τὴν Ἑλλάδα ἀμειβόμενος δὲ | καὶ εὐσεβῶν τοὺς θεοὺς ἡμῶν παριστανομένους | αὐτῷ πάντοτε ἐπὶ προνοίᾳ καὶ σωτηρίᾳ, τὴν ἀπὸ | παντὸς τοῦ αἰῶνος αὐθιγενῆ καὶ αὐτόχθονα ἐλευθερίαν πρότερον ἀφαιρεθεῖσαν τῶν Ἑλλήνων εἷς | καὶ μόνος τῶν ἀπ' αἰῶνος αὐτοκράτωρ μέγιστος | φιλέλλην γενόμενος [Νέρων] Ζεὺς Ἐλευθέριος ἔδω|κεν, ἐχαρίσατο, ἀποκατέστησεν εἰς τὴν ἀρχαιο|τητα τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας, προσθεῖς | τῇ μεγάλῃ καὶ ἀποδοκῇτῳ δωρεᾷ καὶ ἀνεισφο|πίαν, ἣν οὐδεὶς τῶν πρότερον Σεβαστῶν ὀλοτελῇ | ἔδωκεν· δι' ἃ δὴ πάντα δεδογμένον εἶναι τοῖς τε ἄρ|χουσι καὶ συνέδροις καὶ τῷ δήμῳ καθιερώσαι μὲν κα|τὰ τὸ παρὸν τὸν πρὸς τῷ Διὶ τῷ Σωτῆρι βωμόν, ἐπι|γράφοντας, Διὶ Ἐλευθερίῳ [Νέρων]ι εἰς αἰῶνα, καὶ ἀγάλμα|τα ἐν τῷ νῦν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πτωΐου συνκαθει|δρύνοντας τοῖς [ἡμῶν] πατρίοις θεοῖς [Νέρωνος] Διὸς | Ἐλευθερίου καὶ Θεᾶς Σεβαστῆς [Μεσσαλίνης], ἵνα | τούτων οὕτως τελεσθέντων καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις | φαίνεται πᾶσαν τειμὴν καὶ εὐσέβειαν

ἐκπεπληρωκυῖα εἰς τόν τοῦ κυρίου Σεβαστοῦ [Νέωνος οἶκον.] εἶναι δὲ ἐν ἀναγραφῇ
τὸ φήφισμα παρά τε τῷ Διὶ τῷ Σω|τῆρι ἐν ἀγορᾷ ἐν στήλῃ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ
Ἀπόλλωνος τοῦ Πτοῖου.

I. Az uralkodó császár kihirdeti:

Minthogy jutalmazni óhajtom a legnemesebb Görögországot irántam való jó szándékáért és áhítatosságáért, elrendelem, hogy a lehető legtöbben legyenek jelen november 29-én Korinthusban e provinciából.

II. Amikor a tömeg összegyűlt, a következő beszédet intézte hozzájuk:

Görögök, váratlan ajándékot adok nektek- noha bármit lehetne várni nagyvonalúságomtól- olyan mértékű ajándék ez, hogy képtelenek lettetek volna kérni. Ti, görögök, akik Achaját lakjátok és mindazt, ami Peloponesszész volt, szabadságot kaptok és mentességet az adóktól, amitek nem volt még virágkorotokban, legkedvezőbb időszakaitokban sem, mert vagy idegenek vagy egymás rabszolgái voltatok. Azt kívánom, bár akkor adhattam volna ezt az ajándékot, amikor Görögország a virágkorát élte, hogy jobban élvezhettétek volna jótekonyságom nagyságát. Az időt okolom azért, hogy megfogyatkozott jótekonyságom mértéke. De, ahogy az van, irántatok való jótekonyságból adományozom, nem sajnálatból, hanem jószándékból, és ellenszolgáltatásként isteneiteknek, akiknek tartós törődését élvezhettem tengeren és szárazföldön, mert ők tették lehetővé számomra, hogy ilyen nagy jótekonyságot gyakorolhassak. Más előljárók csak városoknak adtak szabadságot, egyedül Néró tette meg ezt egy egész tartománnyal.

A mindenkori császár és Néró Claudius Caesar Augustus főpapja, Epaminondas, Epaminondas fia, kihirdette (előzetes megfontolásra benyújtotta a tanácshoz és az embereknek):

Mióta uralkodói hatalmának tizenharmadik évében az egész világ ura, Néró, pontifex maximus, országának atyja, Új Nap, mely a görögökre ráragyogott, eldöntötte, hogy jótekonyságát adományozza Görögországnak és megjutalmazta, kegyességet mutatva isteneink iránt, akik vele voltak biztonságáról gondoskodva, mióta ő, Néró, a megszabadító Zeus, az egyetlen és legnagyobb császára korunknak, a görögök barátja, az örök veleszületett szabadságot adományozta, amelyet formálisan elvettek a görögöktől, ő visszaadta a múlt autonómiát és szabadságot és ehhez a nagyszerű és váratlan ajándékhoz az adóktól való teljes mentességet adta, amit egyetlen császár sem adott eddig nekünk. Ezért eldöntötték a tanácstagok és a nép, hogy imádjuk őt a megváltó Zeusznak szentelt oltárnál és ráírjuk, hogy a Megváltó Zeusznak, Nérónak mindörökké és emeljünk szobrot Nérónak, a Megváltó Zeusznak és az istennő Augusta Messalinának Ptoian Apolló templomában, hogy együtt legyenek a mi ősi isteneinkkel, így amikor mindezek a dolgok véghez vivődnek, lássák, hogy városunk minden

megbecsülést és kegyeletet kiöntött az úr, Néró Augustus házára. Eldöntetett az is, hogy felirat készüljön egy oszlopra Zeusz Megváltó mellett a piactéren és Ptoian Apolló templomában.

DITTENGERGER, GUILIELMO: *Sylloge Inscriptionum Graecarum, Tertium Edita, Lipsiae, 1917, 814.*

3. számú melléklet: *Egy prefektus érkezésének bejelentése*

- [πρό]νοιαν ἐποιησάμην τοῦ π [±8]ρους
[](m.2) ἐγ τό(μου) α ἐ(πὶ) κολ(λήματος)[]
- (m.1) [στρ(ατηγοῖς) τ]ῶν ὑπογεγραμμένων νομῶν χαίρειν·
[Λαρκ]ίου Μέμορος μέλλοντος ἤδη ἐπ' ἀγαθοῖς τῇ Αλγυπ[τίων]
5 [χώρᾳ] παρῆαι[ῶπ]ου ἐὰν ἦν φροντίσατε, ἐπιστάμενο[ι ὅτι]
[e. g. ὁ ἀμελῶν δίκην ὑ]φέξει· ταῦτα γράφω ἀ[ξιω]θεὶς ὑπ' αὐτοῦ γλ[]
[]
[]ισκ[..] Φθεμφουθ(ιτ-)

(másodkézből) ... az első tekercsből ...-dik oszlopnál

(első kézből) [a sztratégoszoknak] akik nevei alább vannak feltüntetve, üdvözlét.

Állatok rendelkezésére [Lark]iosz Memornak, aki jelen lenni szándékozik az egyiptomi nép földjén mindenhol, ahol csak lehetséges ez számára, a nép java érdekében, tudva, [hogyan aki ezt figyelmen kívül hagyja], [büntetésül] megfizet majd érte. Az ő kérésére írom ezt...

HORSLEY, G. H. R.: *New Documents Illustrating Early Christianity, A Review of the Greek Inscriptions and Papyri published in 1976*, North Ryde 1981, 46.